

E 105
.E57

NORDMÄNNEN ♦ ♦
♦ ♦ I AMERIKA.

ry.

//

914

.75

910

Nordisk kämpe från vikingatiden.

NORDMÄNNEN I AMERIKA

ELLER

AMERIKAS UPPTÄCKT.

HISTORISK AFHANDLING

MED ANLEDNING AF COLUMBIFESTERNA I CHICAGO
1892—1893

AF

an Fred
JOH. A. ENANDER, L.L. D.
11

15463

ROCK ISLAND, ILL.
LUTHERAN AUGUSTANA BOOK CONCERN.
1893.

E105
.E57

1 - JUN 7 -
Copy _____ 1962

INNEHÅLL.

1. Hvar ligger Grönland?.....	Sid. 5.
2. Nordmännen på Island och nordmannatågen	" 7.
3. Grönlands upptäckt och bebyggande.....	" 13.
4. Stat och kyrka å Grönland.....	" 17.
5. Vinlandsfärderna.....	" 22.
6. Världen var för upptäckten icke mogen.....	" 29.
7. Digerödens härjningar.....	" 33.
8. Nordmannakolonierna å Grönland efter digerdöden.....	" 37.
9. Nordmannakolonierna i Vinland efter digerdöden.....	" 45.
10. Nordmannakoloniernas undergång.....	" 53.
11. Minnesmärken efter nordmännen	" 60.

1. Hvar ligger Grönland?

Amerikanska och europeiska geografer erkänna och i detta lands högre och lägre läroverk inpräglas hos den studerande ungdomen en geografisk sanning, att jordens största ö, Grönland, hvilken, såsom bekant, är under danskt välde, tillhör icke Europa utan Amerika, att gränsen mellan de båda världsdelarne går icke i Baffinsviken och Davissundet, utan öster om Grönland mellan nämnda ö och det sagorika Island. För att ytterligare bekräfta denna sanning kallas Grönland å många amerikanska kartor: "The Danish America."

Grönland är lika så väl som de Vestindiska öarna en del af Amerika, hvaraf följer med nödvändighet, att, derest Columbus, som aldrig satte sin fot på Norra Amerikas fastland, under sin upptäcktsfärd hade kommit till Grönland, i stället för att han kom till ön San Salvador i Vestindien, hade Amerika af honom upptäckts, naturligtvis under förutsättning, att nämnda upptäckt förut icke gjorts af någon annan europé.

Hvad som gäller Columbus måste gälla andra upptäcktsfarare före hans tid, derest sådana funnits. Kan det genom tillförlitliga fornskrifter ådagaläggas, att en annan eller andra upptäcktsfarare funnit Grönland ett halft årtusen, innan Columbus fann San Salvador, kan det vidare genom dylika fornskrifter, hvilkas äkthet af den skarpaste kritik bekräftats, samt genom fornlemningar å Grönland ådagaläggas — och det "beyond a reasonable doubt" —, att

sistnämnda land var århundraden före Columbi tid icke blott upptäckt, utan äfven bebygdt af ett europeiskt folk med en ordnad borgerlig och kyrklig styrelse, så vederlägges genom dylika bevis det så länge förfäktade påståendet, att "Columbus var den förste europè, som upptäckte Amerika, och spaniorerna de första europeer, hvilka här grundade nybyggen".

Att Grönland ligger under en högre breddgrad än San Salvador inverkar icke det ringaste på frågan. Var Grönland bebygdt, egde det inom sina gränser ett ordnadt biskopligt stift med kyrkor och kloster redan i det 12:te århundradet, så följer deraf med nödvändighet, att detta lands tillvaro måste hafva varit känd af den sjöfarande nation eller de nationer, från hvilka kolonisterna härstammade, samt icke blott af dem, utan också af kristenhetens öfverhufvud, påfven i Rom, med hvilken den tidens biskopar stodo i skriftlig förbindelse, och om skrivelser, utfärdade af påfvestolen, nu finnas i behåll, hvilka beröra förhållandena på Grönland före Columbi tid, om man till och med känner namnen på sjöfarande från icke blott norra utan äfven södra Europa, hvilka med sina skepp besökt denna del af Amerika, innan Amerika ännu var "upptäckt" af Columbus, så måste hvar och en, som icke är rent af förblindad af partiskhet, kunna inse, att det ofvanstående ur ett angloamerikanskt arbete hemtade påståendet rörande upptäckten af Amerika och de första kolonierna härstädes *icke* är ett obestriddigt axiom, utan tvärtom en apokryfisk-historisk uppgift, mot hvilkens sanningsenlighet starka skäl tala.

2. Nordmännen på Island och nordmannatågen.

Bebygdes nu Grönland fem hundra år före Columbi tid af ett folk, som med sina skepp styrt öfver verldshafvet från Europas fastland till nämnda del af Amerika, då uppstår frågan: *hvilket* folk i Europa utmärkte sig i 9:de, 10:de och 11:te århundradena genom dylika djärfva färder och kolonianläggningar? Historien har härpå endast ett svar: *nordmännen*. Men om "utvandrare", tillhörande detta folk, "som med sina flottor beseglade alla den kända världens haf", kommo till Grönland och nedsatte sig såsom nybyggare derstädes, var den yttersta gränsen för deras upptäcktsfärder dermed uppnådd? För visso måste denna fråga med nej besvaras. De banbrytare, hvilka letat sig väg från de skandinaviska länderna till Island, från Island till Grönland, hittade tvifvelsutau vägen från Grönland till det amerikanska fastlandet, till *Vinland det goda*, om hvilket deras fornhäfder tala och hvarest spår af deras tillvaro ännu finnas, ehuru icke i så stort antal som å Grönland.

Huru "folkvandringen" från den skandinaviska Norden, hvilken del af världen icke utan skäl kallades af romarne en *vagina gentium*, framträngt så att säga periodvis allt längre mot vester, och om orsakerna härtill meddela oss å Island före Columbi tid upptecknade ojäfviga fornskrifter närmare upplysningar.

De meddela oss, att det på 600 engelska mils afstånd från den skandinaviska halfön liggande *Island*, en under

62°23' — 66°33' nordlig bredd och 13°22' — 24°35' vestlig längd liggande ö af omkring 40,000 eng. qvadratmils yttinnehåll, upptäcktes och bebyggdes af nordmän (ett för svenskar, norrmen och danskar under forntiden gemensamt namn) vid samma tid, som andra nordmannaskaror strömmade ut från de skandinaviska länderna för att underlägga sig större delen af Ryssland, delar af Frankrike, England, Irland, Skotland och andra länder i Europa.

År 851 hade Island upptäckts af en dit stormdrifven svensk, Gardar Svafarsson, efter hvilken ön kallades Gardarsholm. Ön besöktes derefter af två vikingar, af Naddodd, som kallade ön Snöland, och af Flocke Vigerdeson, som gaf ön namnet Island. Bosättningen å den upptäckta ön började år 874, då Harald Hårfager var konung i Norge, Erik Emundsson och hans son Björn konungar i Sverge och Gorm den gamle konung i Danmark.

Då den förstnämde af dessa konungar bröt under sig de norske småkonungarnes välden, så misshagade detta många rika och mäktiga ätter i landet; de utvandrade hellre, än att de gäfvos sin sjelfständighet till spillo och blefvo "kungsträlar", d. ä. beroende af en öfverkonungs makt. "Ingen sammanraffsad hop", säger Geijer, "endast män af förmögenhet, härförare och egare af skepp kunde utrusta sig till en fart, som ofta borttog hälften af året". Dessa norska härförare och skeppsegare, som med guda-bilder, husfolk och boskap utvandrade, följdes snart af svenska stormän, från hvilka många af Islands förnämsta ätter sedermera ledde sina anor. Om mer än en af Islands "landnamsmän", eller förste nybyggare, heter det uttryckligen, att han var "en svensk man". En sådan var bland andra den mäktige Helge Övindson, hvilkens efterkommande utbredde sig öfver en stor del af Island, och från hvilken den store häfdateknaren Snorre Sturlasson härstammade. Gemensam gudsdyrkan, språk, seder och bruk,

gemensam kärlek till ära och bragder, sång och saga sammanband till ett folk dessa nybyggare, hvilka under öns blomstringstid räknade icke mindre än 4,000 bofasta myndiga bönder. Midt i feodalismens tidsålder uppblomstrade å det aflägsna Island en skandinavisk aristokratisk republik. Den högsta ämbetsmannen i hvarje härad var den s. k. "godordsmannen", hvars ämbete var ärftligt. Godordsmännen, slutligen till antalet 36, bildade en aristokratisk senat och altingets högsta domstol. Ordföranden i altinget, den af godordsmännen valde lagmannen, blef efter ett halft århundrade republikens högste ämbetsman, hvilkens myndighet och makt hufvudsakligen berodde på "hans personliga anseende och öfvervägande kraft".

Den värderikaste skatt, som den isländska republiken har lemnat som en frihetens frukt åt eftervärlden, är dess rika literatur, hvilken kastar ett klart ljus öfver den skandinaviska Nordens forntid och låter *Amerika* för första gången framträda inom historiens rāmärken. Island blef ett sångens och "sågans", det är historiens, hem. I den skandinaviska Norden bevarades minnet af utvandarnes ättfäder medels öfver deras aska uppkastade högar och genom vid vägen resta stenar, hvilkas runor än i dag tala om utförda bragder och vunnen ära: dessa minnesmärken kunde utvandrarne icke föra med sig till sitt nya fosterland, men de togo med sig de sånger, i hvilka fädernas bragder besjüngos, och de forntida "sagor" (historiska berättelser), hvilka lefde på samtidens läppar; och då dessa sånger och "sagor" i skrift upptecknades, då sådana verk som "Edda" och "Heimskringla" sågo dagen, upprestes en nordisk minnes- och ärestod, som tiden aldrig kommer att vittra och som aldrig af kritiken omkullstörtas.

Men det var icke blott forntidens minnen, som på dylikt sätt förvarades åt eftervärlden: samtidens vigtigaste tilldragelser blefvo också i skrift nedtecknade. Hafvet var

isländarens element, vikingatåg och sedermera handelsfärder hans käraste sysselsättningar. Isländska kämpar och isländska skalder, de förra kända för sin tapperhet och trohet, de senare i besittning af samtidens högsta bildning, träffades vid konungars och jarlars hof i hela norra Europa; och hvad de i främmande land hörde, sågo och lärde, meddelade de fränder och vänner, då de återkommo till fädernehärden. Till följd af denna lifliga förbindelse med olika folk och till följd af den vetgirighet, som fans hos rika och fattiga, egde det isländska folket redan hundratal år före Columbi tid en jämförelsevis hög bildning. Sedan kristendomen år 1000 införts på Island, dröjde det icke länge, innan fyra läroverk — i Skalholt, Holum, Haukedal och Odde — upprättades derstädes för ungdomens undervisning i "bokliga konster"; och då dessa läroverk icke förmådde släcka ynglingarnes kunskapstörst, fingo universiteten i Frankrike, Tyskland och England i sina studentkataloger inskrifva icke så få isländare. Islands förste biskopar och sådana män som Sæmund Frode m. fl. hade utbildats vid utländska universitet och stodo i förbindelse med Europas lerdaste män. Det fans derjämte bönder på Island "så lärda, att de kunnat vara prester", och bönder så erfarna i lag och rätt, att de kunnat när som helst bekläda lagmannens ämbete.

Från ett sådant dådkraftigt, frihetsälskande och upplyst folk utgingo de män, hvilka upptäckte Amerika och å dess jord grundade de första europeiska kolonierna.

Då en af vår tids störste historieskrifvare skildrat nordmännens hufvudnäringar, åkerbruk och boskapsskötsel, samt binäringar, handelsfärder och vikingatåg, yttrar han om de senare: "Ingenting skyddade för nordmännen, icke Spaniens aflägsenhet, icke frankernas stora makt, icke anglosaxernas, irernas och skottarnes af det omgifvande hafvet värnade läge, icke slavernas och finnarnes vilda tapperhet

eller öfvermäktiga talrikhet. Till fjärmaste som till närma-
 ste kuster, till folk, om hvilka de aldrig hört talas, till län-
 der, hvilkas tillvaro ingen kände, öfver allt kommo de land-
 och jordbesittningar, byte och rof sökande vikingarne.
 Utan kompasser och qvadranter beseglades af dem de vida-
 ste hafsrymder, utan belägringsverktyg stormades af dem
 de fastaste städer, de starkaste borgar och slott. Svarta,
 Kaspiska- och Medelhafven buro deras flottor, Öster- och
 Nordsjön och det af klippor och ref uppfyllda Vesterhafvet
 utgjorde deras hvardagshemvist. På ena sidan trängde de
 upp ända till Ishafvet och upptäckte vägen omkring Nord-
 kap till Hvita hafvet, besökande det rika Bjarmiska riket;
 på den andra styrde de ned till spanska sjön och genom det
 Gaditanska sundet hemsökte Medelhafvets kuster, landsti-
 gande på Italiens jord. Från Nordkap till Gibraltars sund
 beherskades af dem hela oceanen och alla deri sig utgjutan-
 de floder. Färöarna, Island, Grönland, Norra Amerika
 höra till deras upptäckter; och på samma tid dessa till en
 del obebodda länder allra först af skandinaviska nybygga-
 re befolkades, drogo andra skaror af dem öfver till andra
 sidan af Östersjön och utbredde sitt välde öfver de slavon-
 ska och finska stammarne, och detta på samma gång andra
 härar af dem eröfrade en del af Frankrike, inkräktade Eng-
 land, upprättade egna riken på Island och Hebriderna, be-
 herskade Orkaderna och Shetlandsöarna och bekrigade
 Skotland. De skiftade vapen med morerna i Spanien och på
 kusten af Afrika. Andra stridde med morerna vid Kaspiska
 hafvet och hemsökte de asiatiska folken. Från saracenerna
 eröfrades Sicilien, från grekiske kejsarne och de lombardiska
 furstarne södra Italien, och Konstantinopel med det östro-
 merska riket hotades icke så sällan af de på ömse sidor om
 kejsarrikets europeiska besittning upprättade nordmänna-
 völden. I Gardarike, i Normandie, i England, på Irland un-
 derstöddes landsmännen i de gjorda eröfringarna af hjälp-

sändningar från Norden. Andra hopar förde de grekiska kejsarnes krig, värnade riksbaneret och rikets hufvudstad, bevakade kejsarens palats och han person. Sådan, i en tafla, framte sig vikingatågens historia.” *)

Huru mycket ligger icke i denna korta skildring! Det är en hjältedikt, hvilkens like intet med nordmännen samtidigt folk kan uppvisa. Denna vikingatågens historia är känd af alla framstående nordiska forskare, men endast ofullständigt af flertalet anglo-amerikaner, för att nu icke tala om andra nationaliteter. De hafva naturligtvis svårt för att tro, det nordmännen skulle hafva upptäckt Amerika 500 år före Columbus, innan spaniorer, portugiser och andra nationer ännu egde “skepp och män”, med hvilka upptäcktsfärder kunde företagas. Att nordmännen, på sätt här ofvan skildrats, upptäckte och bebygde det 600 engelska mil från Norge liggande Island, kan man visserligen icke förneka, men att nordmännen skulle derefter upptäckt och bebyggt det 250 eng. mil från Island liggande Grönland och i synnerhet det icke fullt 400 mil från Grönland liggande nordamerikanska fastlandet, det behagar man draga i tvifvelsmål, berättelserna derom meddelas såsom “traditions,” “ancient rumors” o. s. v. Några anglo-amerikanska historieskrifvare erkänna visserligen, att nordmännen anlade kolonier å Grönland flera sekler innan Columbus skådade dagens ljus, men upprepa det oaktadt det mot detta erkännande rakt stridande påståendet, att Columbus var den förste europé, som upptäckte Amerika, och att spaniorerna voro de första europeer, hvilka anlade kolonier i den Nya världen. Och många af våra svensk-amerikaner, hvilka i landets allmänna skolor fått inhemta den historiska kunskap de ega, inbilla sig, att detta påstående är sant. Att så *icke* är händelsen, torde nedanstående på tillförlitliga fornskrifter stödda skildring af Grönlands upptäckt och bebyggande ådagalägga.

*) Strlinholm, Sv. Folkets Hist. II: 343.

3. Grönlands upptäckt och bebyggande.

Omkring 876 eller 878, kort efter Islands upptäckt, blef en nordman vid namn Gunbjörn under en resa från eller till Island kastad af vidriga vindar långt ut i Nordhafvet till en kal och ödslig ö, som sedermera kallades Gudbjörns-skär. Han lyckades rädda både skepp och lif samt återkom till Island, hvarest han berättade, att han norr om nämnda ö, som troligen låg nära Grönland under 65° — 66° nordlig bredd, sett land med höga, hvita berg. Två isländare företogo sig ej fullt ett hundra år derefter att uppsöka Gudbjörns-skär. De lyckades häruti och öfvervintrade på den ogästvänliga ön. Då de återkommo till Island, bekräftade de genom sin berättelse traditionen, att ett obebodt land låg vester om Island.

Denna berättelse lefde i friskt minne omkring år 982, då en isländare, Erik Röde, hvilken möjligen härstammade från nuvarande Bohus län, blef för dråp, hvartill han, enligt tidens rättsbegrepp, egt giltigt skäl, landsförvist från Island på 3 år. Han beslöt att uppsöka det sedda landet och der tillbringa dessa år. Detta sitt beslut satte han i verkställighet och fick, efter det han seglat omkring 250 engelska mil, ett obebodt land i sigte, seglade förbi nu varande Kap Farwell och uppför den vestra kusten till trakten af nu varande Julianeshaab, kallade inloppet härstädes Eriksfjord samt hela landet, hvarest fans grönskande betesmarker, *Grönland*.

Sedan han tillbringat strafftiden derstädes, återvände

han till Island och prisade mycket det obebodda landet. Dermed väckte han hos många isländare lust att dit utvandra. På våren 986 återvände Erik till Grönland med 25 skepp, lastade med utvandrare, boskap och lifsmedel, kom med 14 af dessa skepp lyckligt till sin bestämmelseort och grundade den första kolonien derstädes nära den nyssnämnda Eriksfjorden. Bland de utvandrare, som åtföljde Erik, var en mäktig man vid namn Härjulf Bårdsson, frände till en af Islands förste "landnamsmän" eller nybyggare, Ingolf, samt fader till Bjärne Härjulfsson, hvilken, så vidt fornhäfderna känna det, var *den förste europé, som bevisligen såg Nordamerikas fastland*, under färd från Grönland om sommaren 986.

"Erik Röde bodde på Brattalid", säger Snorre Sturlason. "Han hade der den största heder, och alla hyllade sig till honom. Hans barn voro Leif (Lef), Torvald, Torsten och dottern Frödis (Freydis), som var gift med en man, som hette Torvard; de bodde i Gardar, der nu är biskopssäte." Alla dessa barn deltog i sin lifstid i de mycket omskrifna Vinlandsfärderna. De voro liksom fadern vid ankomsten till Grönland hedningar, ty utflyttningen till Grönland egde, enligt Are Frodes uppgifter i "Schedæ", rum "fjorton eller femton vintrar, innan kristendomen blef antagen på Island". Dock funnos bland utvandrarne äfven kristna män, bland dem "en man från Söderöarna, som gjorde Hafgärdingsdråpan".

Då nordmännen kommo såsom nybyggare till Grönland, nedsatte de sig vid de fiskrika fjordarne, å hvilkas stränder fans ymnigt bete för deras nötkreatur, hästar, får och getter; och det dröjde icke synnerligt länge, innan en liflig handelsförbindelse knöts mellan Grönland och moderlandet Island samt de öfriga skandinaviska länderna. Säd och andra förnödenhetsvaror tillbytte sig nybyggarne för boskapsskötselns alster samt för soltorkad fisk, hvalross-

tänder m. m. Redan tidigt finna vi, att handelsfartyg från de skandinaviska länderna besökte de grönländska farvattenen och att grönländarne å sin sida "färdades öfver både kända och okända haf".

Nordmännens hufvudkoloni å Grönland var den s. k. Österbygden, hvilken man fordom förlade till Grönlands östra kust. Å den karta, som åtföljer D. Cranz' "Historia om Grönland" (Stockholm 1769), är den förut omtalade Eriksfjorden förlagd till den östra kusten i närheten af 65:te breddgraden. Norr derom ligger Einarsfjord vid en halfö, å hvilken katedralkyrkan, biskopssätet Gardar samt St. Olofs kloster äro anmärkta. Många andra fjordar i Österbygden omnämnas i fornhäfderna. Öllumlengrifjord — den längste af alla fjordar —, på båda sidor omgifven af rika grässlätter, Hrafnsfjord med dess många holmar, å hvilka funnos varma källor, "sjudande heta", Rammastadafjord, vid hvilken i framtiden kungsgården Thiodhylestad uppbygdes, Kettilsfjord m. fl. I våra dagar anser man, att Österbygden med alla dess fjordar legat å den *vestra* kusten, söder om den s. k. Vesterbygden, nordmännens andra, svagare koloni, hvilken låg skild från den förra af en obebodd öken, så stor, att "det tog sex dagars tid, innan man kunde med en sexårad båt tillryggalägga afståndet mellan dem båda". Äfven i Vesterbygden funnos många fjordar, "hvilkas stränder och dalsänkningar voro af nybyggen omgifna och betades af talrika boskaps-hjordar".

Huru långt norr ut de grönländska nybyggarne sträckt sina upptäcktsfärder och anlagt nybyggen, känner ingen. Dock eger man i runstenar, påträffade under 1820-talet af Sir Edward Parry och den danske kaptenen Grath, obestriddliga bevis på, att nybyggarne framträngt till trakten af nuvarande Upernavik — 72°50' nordlig bredd. Å en af dessa stenar, upprest år 1135, på den östra stranden af

Baffinsviken, meddelas, att nordmän derstädes "röjt landet" för bosättning, af hvilket uttryck en anglo-amerikansk författare*) drager den slutsatsen, att Grönland fordom egt skog och ett mildare klimat än i vår tid. Detta antagande synes också bekräftas af fornhäfderna. I dem talas icke mycket om is och köld, men så mycket mer om Grönlands ymniga beten samt skogar af ek och andra trädslag. Då man nu med visshet känner, att det i våra dagar skoglösa Island vid öns bebyggande egde skogar, hvilka till följd af klimatförändring och vanvård alldeles försvunnit, kan det vara möjligt, att samma orsaker förvandlat Grönland till en skoglös, till större delen af is betäckt öken.

Ingenting är dock i de isländska häfderna så otillförlitligt som beskrifningen af upptäckta länders klimat och produkter. Att "puffa" för land, till hvilka man önskade "leda emigrationen", kunde man i forntiden lika så väl som i vår tid. Då en nordman, Torulf, kom från Island till Norge, kunde han knappast med ord skildra fruktbarheten på Island, hvarest, enligt hans påstående, "smör dröp af hvarje grässtrå", och då en nordman å Grönland företog sig att skildra det landets bördighet, ordade han icke om is och snö, utan om det utmärkta hvete, som der odlades, om de rika betesmarkerna, om de stora skogarne och om den ypperliga jagten o. s. v. I sina öfriga uppgifter noggranna och tillförlitliga författare äro i nämnda fall lika otillförlitliga som många af våra svensk-amerikaner, hvilka i bref till fränder och vänner i Sverige skildra Amerika såsom ett paradiset på jorden.

Vare med ofvan nämnda uppgifter huru som helst, visst är, att Gunbjörn, icke Columbus, var den förste europé, som upptäckte ett till den amerikanska kontinenten hörande land, och att isländare, icke spaniorer, voro kolonister i Amerika.

*) I "The American Cyclopædia" VIII: 234.

4. Stat och kyrka å Grönland.

Samhällsförfattningen i den grönländska fristaten blef naturligtvis lik samhällsförfattningen å Island och i den skandinaviska Norden. Den var med andra ord aristokratisk-republikansk. Med de första nybyggarna flyttade de gamle åsagudarne till det aflägsna landet. Vid gudahuset hölls tinget, der lag stiftades. Redan tidigt tala nordmännen på Grönland om "sin lag" och lägga i dagen en stor nationel sjelfständighet gent emot norrmän och andra utlänningar. "Här böja vi oss endast för detta lands lagar" är den bestämda förklaring, som den mäktige Einar eller Enar Sockeson uttalar på tinget i Gardar, då utlänningar, norska köpmän, väcka anklagelser emot honom. Mot påståendet, att *norrmän* skulle hafva upptäckt Vinland, hade de å Grönland bosatte nordmännen för visso protesterat; kanhända icke blott med ord, utan med den skarpa stridsyxan, hvilken följde mannen både till tingshögen och till templet.

I början af 11:te århundradet infördes kristendomen å Grönland af en katolsk prest, hvars namn icke uppgifves i tillgängliga fornskrifter. Erik Rödes son Leif (eller, som namnet också skrives, Lef) kom om sommaren år 999 till konung Olof Tryggvason i Norge, hvarest han antog kristendomen och vistades under vintern år 1000. Det faller af sig sjelft, att underrättelsen om Grönlands upptäckt och bebyggande samt om ställningen derstädes meddelades konungen af Leif; och sannolikt är, att dessa "stortiden-

der" icke af den senare doldes för biskoparne och de andliga i Norge. Om Leifs hemresa yttrar Snorre Sturlasson:

"Samma vår (år 1000) sände konung Olof Leif Eriks-son till Grönland att der förkunna kristendomen. Han for ditut samma sommar. I hafvet tog han upp en skeppsbesättning, som låg oför på ett vrak, och fann då *Vinlandet det goda* och kom om hösten till Grönland med prest och lärde män och for till gästning hos sin fader Erik på Brattalid. Man kallade honom sedan Leif den lycklige. Men hans fader Erik sade, att det uppvägde hvartannat, att Leif hade bergat skeppsbesättningen och att han fört öfver till Grönland hycklaren, hvarmed han mente presten."*

Sedan kristna lärare och lärde män börjat sitt missionsarbete på Grönland, slog kristendomen rot derstädes. Småningom började de forne åsadyrkarne omfatta läran om "hvite Krist" och uppföra kristna tempel. Bland de många invandrarne från Island och från den skandinaviska Norden voro flere nitiska kristna. En af dessa vid namn Torgils, hvilken såsom Job pröfvades af många olyckshändelser, innan han blef en mäktig och ansedd man, säges hafva med synnerlig ifver vinnlagt sig om ett gudeligt lefverne och derigenom omvändt många. Namnen på de kristna lärare, hvilka under en tid af 100 år arbetade å Grönland, söker man förgäfvdes efter i de isländska fornhäfderna. Det synes dock, som om Islands biskop haft öfverinseendet öfver de kyrkliga angelägenheterna derstädes, ända till dess att det af oafhängighetskänsla lifvade folket fann behofvet kräfva en å Grönland bosatt biskop.

Önskan, att en sådan måtte dem tillsändas, framställdes till biskop Gissur Isleifson i Skalholt på Island, hvilken till detta höga kall utsåg en högättad andlig man vid namn Erik. Denne begaf sig 1112 eller 1113 till Grönland och fungerade derstädes såsom biskop till 1120, då han lemna-

*) Olof Tryggvasons S. kap. 104.

de landet vid underrättelsen om, att de nordmän, hvilka bosatt sig i Vinland å Norra Amerikas fastland och hvilka sedan 1059 egt i biskop Jon en nitisk lärare, vore, sedan dennes martyrdöd, i saknad af biskop. Erik begaf sig nu till Island och framställde för biskopen i Skalholt och för den i Amerika födde Snorre Torfinnsson sitt beslut att söka vigning till biskop, för att derefter begifva sig till de kristne i Vinland och "styrka dem i deras tro". Försedd med de mäktige isländarnes rekommendationsbref, begaf han sig derefter till Danmark och blef af ärkebiskopen i Lund (i Skåne) år 1121 vigd till biskop öfver Vinland samt begaf sig derefter dit med prester och utvandrare.

Grönland var nu emellertid utan biskop. Efter ett par år sammankallade den mäktige Socke Torerson alla nybyggare på Grönland till ett allmänt ting och framhöll å det samma, att landet ej längre borde vara i saknad af biskop och fast biskopsstol. Härtill jakade alla. Sockes son Einar sändes med rika skänker till Norges konung Erik Jorsalafarare för att af honom utbedja sig biskop för Grönland. Konungen lyssnade med välbehag till denna bön och utsåg till biskop en andlig vid namn Arnold, hvilken år 1124 blef af ärkebiskopen i Lund vigd till biskop öfver Grönland. År 1126 ankom han dit och "satte stol sin i Gardar". Ännu finnes i behåll en längre skildring af de strider, hvilka utbröto å Grönland efter hans ditkomst, en skildring, som kastar ett icke ringa ljus öfver landets förhållanden både i borgerligt och kyrkligt afseende. Sedan den myndige biskopen återflyttat till Norge och blifvit den förste biskopen i Hamar, fick han till efterträdare Jonas I 1150, hvilken efterträddes af följande biskopar: Jonas II 1188, Helgo 1212, Nikolaus 1234, Olaus 1246, Tord (Theodorus) 1288, Arno 1314, Jonas Calvus 1343, Alfo, Bertold, Gregorius, Andreas, Johannes och Henrik, hvilken sistnämde var år 1386 närvarande å herredagen å Fyen samt erhöll åtskil-

liga förmåner för kyrkorna och klostren å Grönland. Sedan sjöfarten mellan de skandinaviska länderna och Grönland nästan upphört och inga underrättelser derifrån förspordes, vigde ärkebiskop Eskil i Trondhjem en andlig vid namn Andreas till biskop å Grönland år 1408. Den nyvigde biskopen afreste till sitt stift, som sedan 1261, då Grönland frivilligt gaf sig under norska kronan, lydt under ärkebiskopsdömet i Trondhjem. Någon underrättelse från eller om honom förnams dock aldrig sedermera i den skandinaviska Norden.

Under den tid, då den grönländska kolonien stod i sin blomstring, räknades i Österbygden, enligt isländarnes uppgifter, 190 bebygda orter med 12 kyrkor och flere kloster för munkar och nunnor. Ett åt helgonen Olof och Augustinus helgadt nunnekloster låg vid Ketilsfjorden, hvarest fans två kyrkosocknar. Ett åt helige Olof helgadt nunnekloster låg vid Korpffjorden; katedralkyrkan deremot nära byn Gardar vid den med skog bevuxna Einarsfjorden, hvarest kyrkans boskapshjordar hade sitt bete. På en vester ut liggande ö, Lang Eyland, voro åtta biskopsstolen tillhöriga bondhemman. Å en utanför Einarsfjorden liggande ö vid namn Rinsey fans en mängd renar samt den bästa täljsten, af hvilken de i slöjd skicklige nordmännen förfärdigade eldfasta kärl, rymmande ända till 10 @ 12 tunnor ("vasa decem vel duodecim tonnarum capacia"). Koloniens högste ämbetsman, lagmannen, bodde "på det präktiga godset Brattalid vid Eriksfjorden". Sedan kolonien kommit under Norges välde, uppfördes två kungsgårdar, Thjodhyllestad och Foss, den förre vid Rammastadafjorden, den senare mellan Hrafnis- (Korp-) och Einarfjordarne. Hvar det under en senare tid omtalade St. Thomasklostret med dess varma källor och staden Albe legat, är obekant. I Vesterbygden funnos 90 bebygda orter med 4

@ 5 kyrkor. Den största af dem, hvilken under en tid var katedralkyrka, låg på ett ställe kalladt Strömsnäs.

De stora kostnader, hvilka grönländarne underkastade sig för att få en af ärkebiskop vigd biskop, de många kyrkor, som af dem uppfördes, säkerligen under stora uppoffringar, de många gårdar och "förmåner", hvilka skänktes till kyrkan, och den skatt af hvalrosständer, som villigt erlades till påfven i Rom, allt vitnar om att nordmännen på Grönland voro goda katoliker. Äfven för literära idrotter hyste de såsom fränderna på Island intresse. Vi ega än i dag bevis derpå, och det till och med i Eddan, i hvilken Nordens fornsånger äro samlade. Här finna vi "Den grönländska sången om Atle", ett skaldestycke, innehållande 105 verser, flere af dem egande stor skönhet. Om detta skaldestycke säger den lärde prof. Bugge i sin kritik: "Jag ser intet, som förbjuder oss att antaga, det dikten blifvit till på Grönland", och han anför sedermera skälen derför. Bland de förste trosbudbärarne, hvilka kommo till Grönland, voro, såsom vi nyss sett, "lärde män", och i de upprättade klostren, medeltidens bildningsanstalter, idkades säkert "bokliga idrotter", hvadan antagandet, att äfven på Grönland fans en rik fornnordisk literatur, af hvilken ofvannämnda skaldestycke är en spillra, icke kan hänföras till det omöjligas område. Men ett land och ett folk, som uppnått en så hög kultur som den, om hvilken ofvanstående strödda drag vitna, ett folk, som stod i kyrklig förbindelse med kristenhetens öfverhufvud i Rom och i handelsförbindelse med den skandinaviska Norden, kunde omöjligen icke århundrade efter århundrade förblifva doldt och okänt för den öfriga världen. Att det på den andra sidan Atlantiska hafvet fans ett upptäckt och bebodt land, måste med nödvändighet hafva varit känt icke blott i den "heliga staden" vid Tiberns stränder och i kungssalarne i den skandinaviska Norden, utan i vidsträcktare kretsar, och det flere mansåldrar innan Columbus ännu var född.

5. Vinlandsfärderna.

De mycket omskrifna upptäcktsfärderna till Vinland det goda, Norra Amerikas fastland, hvilka äro utförligt skildrade i den isländska Flatöboken (Codex Flatoensis) och i andra fornskrifter, utgingo, icke från Norge, såsom många anglo-amerikanska historieskrifvare synas antaga, utan från Grönland. Upptäcktsfararne voro nordmän, icke normän. Som dessa färder äro af mig vidlyftigt afhandlade i ett annat arbete (För. Stat:s Hist. I: 148—192), till hvilket jag härmed hänvisar, må de här endast med få ord skildras.

De isländska fornhäfderna tala om ett Stor-Island (Island it mikla) eller Hvita mäns land (Hvitramannaland), hvilket flere forskare anse hafva varit den söder om Chesapeakeviken liggande delen af nu varande Förenta Staterna. Till detta land blef en isländsk höfding, Are Marson, som var af svensk börd, stormdrifven år 983 och bodde sedermera derstädes till sin död. En annan isländare, Björn Asbrandson, som år 999 blifvit landsförvisad från Island, kom också till detta land, uppsvingade sig till höfding för en af infödingarnes stammar samt sände år 1027 med en tredje isländare, Gudleif Gudlögsson, som också stormdrifvits till detta okända land, helsningar till sitt gamla fosterland Island.

Vägen till det "okända landet" synes hafva varit äfven för nordmännen obekant. Endast stormdrifna sjöfarare kommo så att säga af en lyckträff till det samma. Annor-

lunda blef förhållandet, sedan Grönland blifvit bebygdt och färder började att derifrån företagas öfver det "Ginungagap", som skiljer sist nämnda land från den nordamerikanska kontinenten.

Sedan isländaren Bjärne Härjulfsson under resa från Island till Grönland år 986 blifvit stormdrifven mot ett obekant land och seglat förbi kusterna af nu varande Massachusetts, Nova Scotia och Newfoundland samt slutligen kommit till Grönland och derifrån till Norge, hvarest han för den förut omnämde Leif Eriksson berättade om sin upptäckt, så företog den senare, efter återkomsten till Grönland, en upptäcktsfärd till det omtalade landet omkring år 1000. I denna färd deltog 35 man. Efter att hafva seglat förbi Labrador, Newfoundland och Nova Scotia, kom Leif till nu varande New Englands staterna. Sedan han och hans följeslagar här seglat genom ett sund mellan en ö och ett näs, som gick norr ut från landet, styrde de vester ut för näset och landstego nära en å, som föll från en insjö ut i hafvet, förde derefter sitt skepp genom ån till sjön och bygde sig hus för vintern. De funno, att dagarne voro här mera lika långa än på Grönland eller Island. Den kortaste dagen var 9 timmar, hvilken uppgift hänvisar till $41^{\circ} 24' 10''$ nordlig bredd. Vinterfoder behöfde icke inhöstas för kreaturen, ty gräset vissnade föga under vintern, hvilken icke utmärkte sig genom någon sträng köld eller frost. Landet med dess fiskrika vatten och präktiga skogar behagade nordmännen, och erhöll det samma efter en "söderländing" Tyrkers upptäckt af vilda vindrufvor namnet *Vinland*. Då våren kom, lastade Leif sitt skepp med trävirke och återvände till Grönland.

Hans broder Torvald tyckte, att Leif hade undersökt landet allt för litet. Med en besättning af 30 man for han år 1002 till Vinland, kom lyckligt till sin bestämmelseort och dröjde der under vintern. Under våren och sommaren

undersökte landet längs kusten, och utsåg Torvald åt sig en fager trakt, hvarest han ämnade "resa sin by" eller med andra ord bygga sitt framtida hem. På väg derifrån till skeppet påträffade nordmännen 3 skinnbåtar, under hvilka lågo gömda nio eskimåer eller s. k. "skrälingar" (af ordet skral). I dessa urinvånare, tillhörande en folkras, som icke ännu af indianerna undanträngts till polartrakterna, sågo nordmännen lömska fiender och dräpte åtta af dem, den nionde undkom. Det dröjde icke länge derefter, innan fjärden fylles med skinnbåtar, bemannade med förbittrade skrälingar, hvilka med pilskott anföllo nordmännen. Dessa värjde sig tappert och drefvo fienderna på flykten, men i striden erhöill Torvald ett sår, af hvilket han inom kort afled. Sedan hans följeslagar jordfäst honom å det ställe, som han till sitt framtida hem utsett, samt "rest kors vid hans hufvud och fötter", återvände de, enligt hans före döden gifna råd, med första gynsamma vind till Grönland.

Den tredje brodern Torsten beslöt nu att resa till Vinland för att derifrån hemta Torvalds lik, som borde få hvila i vigd jord. Han satte år 1005 detta beslut i verket, men lyckades icke uppnå det sökta landet. Sedan han med sitt folk drifvits omkring på hafvet hela sommaren, kom han i medlet af oktober till ett af nybygggena i den s. k. Vesterbygden å Grönland, hvarest både han och många af hans följeslagar dogo i en elakartad sjukdom under påföljande vinter.

Hans efterlemnade maka Gudrid gifte sig efter en tid med en "storrik" man, Torfinn Karlsämne (Karlsefne), som härstammade från den i svenska historien välkände Björn Järnsida. Det nygifta paret beslöt att utvandra till Vinland och der bosätta sig. År 1007 rustades tre skepp för denna färd. För det första rådde Torfinn, i hvilkens följe var en ansedd man vid namn Snorre Torbrandsson, och gingo 60 män och 5 qvinnor ombord på detta skepp; för det andra

skeppet rådde Bjärne Grimulfsson och Torhall Gamlason; det tredje skeppet utrustades af Torward, som var gift med Leifs syster, den grymma, kallblodiga Frödis (Freydis). Hela "emigrantsällskapet" utgjordes af 160 personer. Sedan dessa kommit till den amerikanska kontinenten, till en djup fjärd, utanför hvilken låg en stor ö, å hvilken en mängd ejdergäss och andra sjöfåglar funnos, skilde sig Torhall, som ville segla mot norr, under det att Torfinn ville färdas mot sydvest, från det öfriga sällskapet och begaf sig med åtta man på hemfärd, ty han var i hög grad missnöjd med landet, hvarest icke fans annan dryck än vatten. Under hemfärden blef hans skepp kastadt mot Irlands kust, hvarest både han och hans män gjordes till trälar. Karlsämne, Snorre och Bjärne med de återstående 151 nordmännen fortsatte sin färd vester ut, till dess de kommo till det ställe, hvarest Leif uppfört sitt hus, hvilket af dem kallades Hop. "De hade med sig all sköns fänad, ty de ämnade bygga landet, om de kunde".

Om våren 1008 knöto nordmännen handelsförbindelser med skrälingarne, hvilka enligt nordmännens beskrifning, hade mörka och fula anletsdrag, stora ögon och breda kinder. För rödt kläde och matvaror tillbytte sig invandrarne urinvånarnes dyrbara pelsverk, och fred rådde en tid mellan de båda folken. Under sommaren födde Torfinns hustru en son — den förste infödde amerikan af europeisk härkomst —, och erhöll denne, som blef i framtiden stamfader för många frejdade män (bl. a. den "danske" bildhuggaren A. Thorvaldsen † 1844), vid "vattenösningen" namnet Snorre. Fiendtligheter mellan nordmännen och skrälingarne utbröto först påföljande vinter, efter det en af de senare blifvit dräpt, under försök att stjäla en nordmans vapen. Det lyckades de af den grymma Frödis till tapperhet eldade nordmännen att, understödda af en ilsken tjur, för hvilken skrälingarne hyste stor farhåga, tillbakaslå det fiendtliga

anfallet. Lemnade utan förstärkning från moderlandet och allt jämt hotade af en talrik fiendtlig befolkning, ledsnade dock nordmännen efter en tid vid att bo i Vinland det goda. Sedan åter en vinter tillbringats vid Hop-viken, flyttade de till ett ställe, som de kallade Strömsfjärd och återvände derifrån till Grönland år 1011, då den lille Snorre var på 3:dje året. Detta var det första allvarliga försök, som af europeer gjordes att å Nord Amerikas fastland grunda varaktiga nybyggen.

Icke alla nordmän, som med Torfinn utvandrat, återvände med honom till Grönland; några, huru många är obekant, stannade qvar. Med dem skola två isländska höfdingar, hvilkas namn fornskrifterna icke meddela, hafva förenat sig, hvarefter nordmannanybyggen grundades på flera ställen i de nu varande New Engels-staterna. Folkmängden ökades småningom, och ryktet om dessa kolonier spriddes icke blott till Grönland, Island och de skandinaviska länderna i Norden utan äfven till Irland.

Å denna "gröna ö" hade en katolsk biskop, Jon, arbetat nitiskt i 4 år, då till honom ankom underrättelse, att nordmännen i Vinland voro i saknad af kristna lärare samt stadde i andligt mörker. Så noggranna och tillförlitliga voro dessa underrättelser, och sjövägen till Vinland var så väl känd, att biskopen utan tvekan afreste till det aflägsna landet år 1059. När han sedermera i Vinland lidit martyrdöden, lemnade biskop Erik, såsom förut blifvit berättadt, sitt arbetsfält å Grönland samt begaf sig, efter vigningen i Lund 1121, till Vinland för att styrka nordmännen i deras kristliga tro. Nordmännens kolonier å det amerikanska fastlandet hade då egt bestånd i icke mindre än 114 år, eller nästan lika länge som republiken Förenta Staterna egt tillvaro. Och likväl påstå anglo amerikanska författare, att nordmännens upptäckt icke åtföljdes af varaktiga koloniers grundläggning!

Innan ofvannämnda biskopar företogo sina Vinlandsfärder, hade nya sådana utgått från Grönland. Den grymma Frödis Eriksdotter samt två isländska bröder, Helge och Finnboge, foro 1011 å två skepp till Vinland. De kommo lyckligt till "Leifs bodar", hvarest de vistades under vintern. Då våren nalkades, förledde Frödis med falska uppgifter sin man att öfverfalla dessa bröder och deras män, under det de sofvo, samt derefter dräpa dem; sjelf högg hon med egen hand ihjäl fem qvinnor, som voro i brödernas sällskap, bemäktigade sig de mördades gods och återvände derefter till Grönland, hvarest ingen hädanefter "tyckte annat än ondt" om henne. Denna Vinlandsfärd åtföljdes af flere andra. Enligt de år 1356 afslutade Skatholts-annalerna företogs den sista af dem 1347, endast 130 år innan Amerikas "förste upptäckare" Columbus landsteg å Island, hvarest ättlingar af de första kolonisterna i Amerika bodde. Det var *efter* vistelsen på denna sagorika ö som Columbus, enligt en katolsk författares påstående, "fick af den helige Ande ingifvelsen att styra rakt i vester mot en ny värld".

Vinlands så väl som Grönlands tillvaro måste hafva varit känd i södra Europa långt före Columbi tid. Gudrid, som vistats i Vinland mer än tre år, gjorde efter sin bosättning på Island pilgrimsfärd till påfven i Rom och vistades en längre tid i "den eviga staden". Är det ens antagligt, att hon derunder aldrig nämde för sina andliga rådgifvare de märkliga Vinlandsfärderna? Är det antagligt, att den i Vinland födde Snorres efterkommande, af hvilka tre (Brand, Torlak och Björn) voro biskopar på Island, aldrig meddelade kyrkans öfverhufvud underrättelse om det land deras stamfader försökt bebygga och hvarest deras trosbröder bodde? Är det troligt, att biskop Jon på Island lemnade sitt stift, utan att ens underrätta påfven om hvarthän han ämnade att begifva sig, eller att ärkebiskopen i Lund aldrig underrättade "den helige fadern" om den biskopsvigning,

som egde rum 1121? På dessa frågor är endast ett svar möjligt. Men det finnes derjämte skriftliga bevis, hvilkas styrka ingen torde kunna jäfva. Kaniken Adam af Bremen, en med Vinlandsfärderna samtida författare, hvilkens arbete, "De situ Daniæ", var känt af hela den bildade världen, för att begagna ett modernt uttryck, känner Vinland, "icke efter fabelaktiga gissningar, utan efter danskarnes bestämda underrättelser" (non fabulosa opinione, sed certa Danorum comperimus relatione). Redan 1073 hade sålunda underrättelser om Vinland trängt utom de skandinaviska folkens gränser, och påfliga skrifvelser från de följande århundradena visa, att påfvestolen var väl underrättad om ställningen å Grönland och "det tillgränsande hedningalandet" (Norra Amerikas fastland), ja, långt innan Columbus ännu skådat dagens ljus, utmärkte kartografer i Italien Vinland såsom ett långt bort i hafvet liggande land.

6. Världen var för upptäckten icke mogen.

Om nordmännen verkligen upptäckte Amerika och underrättelsen derom spreds till olika länder, hvarför uppstodo då icke samma följder som de, hvilka följde Columbi upptäckt i spåren? Hvarför sökte icke andra folk än nordmännen taga det upptäckta landet i besittning? Att intet sådant försök skedde, är ju ett bevis derpå, att berättelserna om nordmännens upptäckter äro endast sanningslösa fabler.

Dylika frågor och slutsatser får man ofta höra uttalas här i landet af till och med "bildade" personer, hvilka genom dylika yttranden ådagalägga endast sin okunnighet i verldshistorien.

Vid den tid, då Grönland bebygdes och kolonier anlades i Vinland, darrade hela Europa för de nordiska vikingarnes svärd. England, Irland, Skotland, Frankrike, Holland och Spanien kunde icke skydda sina egna kuster för de tappre nordmännen, mycket mindre uppträda såsom deras medtäflare i å andra sidan världshafvet liggande länder. Att utflytta till länder, i hvilka kolonier anlagts af det fruktade folk för, hvars "raseri" man hvarje söndag bad i kyrkorna Gud och helgonen nådigt skona land och rike, föll för visso icke i hågen på ens den djärfvaste äfventyrare.

Hela England hade af nordmännen vapentagits efter långvariga fejder, och sjelfständiga nordmannavälden hade upprättats i östra Irland. Frankrike, ett efter Karl den stores död under sekler vanmäktigt land, måste till nordmännen afträda både Nordmandie och Bretagne och såg

ofta segrande nordmannahärar i hjärtat af riket. I det af nordiska vikingar ofta härjade Spanien kämpade de kristna staterna Kastilien, Aragonien och Navarra strider på lif och död med morerna, den muhammedanska religionens bekännare i kalifatet Kordova i södra delen af riket. Tyskland var sönderslitet af strider mellan kejsaren och hans vasaller och mellan kejsaren och påfven. Italien härjades af nordmän och saracener, hvilka senare bemäktigade sig Sicilien och flere städer i nedre Italien, eröfringar, hvilka dock efter en tid öfvergingo till skandinaviska ättlingar från Normandie. I länderna å andra sidan Östersjön grundade svenskarne det väldiga ryska riket och hotade från det samma gång efter annan det östromerska kejsardömet. Öfver allt, hvart hän man än blickar, ser man inre och yttre krig, under hvilka tanken på fredliga eröfringar genom kolonianläggningar icke kunde hos folken slå djupa rötter.

Det enda folk i Europa, som under i fråga varande tid grundade kolonier i främmande länder, var nordmännen. Men för att kunna beherska sina väldiga med svärdet gjorda eröfringar, för att kunna bemanna de stora flottor, hvilka "svärmade omkring på kända och okända haf", kräde nordmännen hvarje år ett stort antal rekryter från Norden; följaktligen kunde utvandringen från de skandinaviska länderna för brytande af bygd i obebodda länder icke blifva så stor som i våra dagar. Många, ja, kanhända de fleste efter ära och byte fikande nordiske ynglingar föredrogo också vikingalifvet framför nybyggarelifvet. Det var ju dem möjligt att under det förra uppsvinga sig till länsherrar i Frankrike, till grefvar och hertigar i England. Och äfven om höga äreställen icke kunde uppnås i vapentagna länder, så var det för dem bättre tillfälle att "aflo gods" (förvärfva sig rikedom) med svärdet än med plogen. Följden häraf blef, att nordmännens flottor allt jämt tillväxte

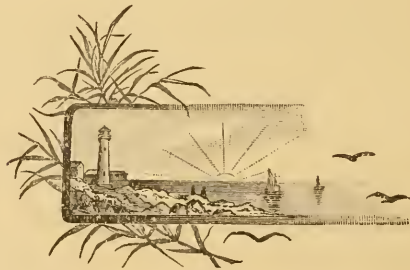
i styrka, till dess att de, enligt en nordisk forskares uppskattning, räknade ända till 10,000 skepp, bemannade med 80,000 djärfva sjömän. Att, trots de starka frestelserna, jordbruket likväl hölls i ära och att äfven högättade män, hvilka ville helst "stå på egen grund", föredrogo fredliga eröfringar genom kolonianläggningar i obebodda delar af världen, länder våra fäder till en icke ringa berömmelse.

När vikingatågen sedermera efter kristendomens antagande i den skandinaviska Norden upphörde, vändes hela Europas blickar från vester till öster, från Vinland det goda till det Heliga landet. Under de s. k. korstågen, hvilka kostade Europa 7 millioner människor, blef "den heliga grafven" målet för allas tankar och sträfvanden. Nordmännens strider med skrälingar trädde i södra Europa i skuggan för korsriddarnes bragder i kampen mot de "otrogna", Vinland och Grönland glömdes för konungariket Jerusalem, dock för visso icke af alla.

I den skandinaviska Norden var en orolig, af inbördes fejder söndersliten tid, alls icke egnad för fredliga eröfringar i Amerika. Under de senare åren af den långvariga och bittra kampen mellan svearne och götarne i Sverge började de oroliga krafterna visserligen kasta sig än en gång utåt liksom under vikingatiden, men "korstågen" riktades mot öster, mot Finland, icke mot vester, mot det af nordmän upptäckta Amerika. Sedermera följde striderna mellan Magnus Ladulås' söner och mellan folkungarne, under hvilka oroligheter all tanke på utländska kolonier måste upphöra. I Norge började efter Sigurd Jorsalafarares död (1130) en likaledes af partistrider söndersliten tid, som räckte i 110 år, till dess att Håkan den gamle år 1240 gjorde slut på de samma. I Danmark började efter Erik Ejegods dagar en tid af svaghet och inbördes strider, under hvilka landet svårt härjades af de hedniska vunderna. Under Valdemarernas tidehvarf uppgick visserligen en ny tid af storhet och

glans, men den slutade snart vid Valdemar Sejrs död. Äfven Danmark riktade under nämnda tidehvarf sina blickar, icke mot vester, utan mot öster, mot södra Östersjökusten och Estland.

Huru annorlunda voro icke tidsförhållandena, då Columbus företog sin upptäcktsfärd! Det var tidsförhållandenas, men icke nordmännens skuld, att följderna af Amerikas upptäckt icke blefvo så stora, som följderna af "den berömde amiralens" upptäckt af hvad som redan 500 år förut blifvit upptäckt.

7. Digerdödens härjningar.

Digerdöden, skrälningarne och assimileringen med landets urinvånare ödelade nordmannakolonierna i så väl Vinland som å Grönland. Hade icke digerdöden i medlet af det 14:de seklet hemsökt både dessa länder med sina härjningar, under hvilka nybyggarnes antal betydligt förminskades, så hade skrälningarne sannolikt icke en mansålder derefter vågat ett anfall å nybyggena, och hade nordmännen icke så småningom sammansmält med de i början ringaktade urinvånarne, hade, trots den ödeläggelse, som genom de senares anfall bragtes öfver kolonierna, nordmännen såsom ett folk icke utrotats.

Den pest, som af svenskarne kallades digerdöden, af engelsmännen "the Black Death", var ett af mänsklighetens värsta plågoris. Efter att hafva i Kina borttryckt omkring 13 millioner människor och i den öfriga delen af Österlandet ytterligare omkring 24 millioner, kom denna pest år 1348 till England och utbredde sig mot slutet af samma år till mellersta Tyskland, hvarest den rasade under året 1349 och hvarifrån han vidare framträngde öfver Polen. Ifrån England kom han med ett vid Vendsyssel strandadt skepp, hvars besättning var död. Här mötte han en annan pestström från Holstein och spridde sig öfver öarna, hvarest den åter mötte en förgrening från Skåne. Huru pestsmittan kom till Norge meddelar en isländsk fornskrift med dessa ord: "Der kom seglande från England ett skepp, hvarpå var mycket folk, och det lade till vid Bergen. Man hade

lossat blott litet af laddningen, då allt folket på skeppet dog, och så snart godset kom upp i staden, dog strax stadsfolket. Och derpå for smittan öfver hela Norge Manfailet i Bergen var så stort, att på en dag kommo 80 lik, deribland 14 prester och 6 diakoner, endast till en af kyrkorna. Eng-landsskoggen (skeppet) sjönk med alla liken och så godt som hela laddningen utan att blifva lossad, och flere fartyg sjönko med all sin laddning eller drefvo omkring vidt och bredt. I Sverge borttryckte digerdöden under år 1350 omkring två tredjedelar af hela befolkningen. Det var i synnerhet de fattiga samhällsklasserna, till hvilka naturligtvis hörde de kort förut frigifna trälarne, hvilka borttrycktes af denna landsplåga. Äfven bland presterna, hvilka icke skonade sig sjelfva, utan uppfylde sin pligt, var dödligheten ovanligt stor. I Vestergötland ensamt borttrycktes 466 prester. I några landskap utdog nästan hela befolkningen. I Värmlands bergslag återstodo endast en dräng, två pigor och en hustru. I Upland var icke mer än en sjettedel af befolkningen kvar. Härjningarna i andra länder voro lika förfärliga. I 15 större europeiska städer dogo 1,244,434 personer. Italien förlorade hälften af sin folkmängd. Ensamt i Florens borttrycktes 96,000 människor. Den i hög grad smittosamma pesten började med stark feber, blodspottning, bölder samt små svarta fläckar öfver kroppen. Vanligen följde döden inom tredje dygnet. Digerdöden skördade under sina härjningar i Europa minst 25 millioner människor.

Men pesten stannade icke inom Europas gränser. De isländska annalerna antyda, att den spridde sig äfven till nordmännens kolonier. "Den samma sot for öfver Hjaltland, Orknöarna, Söderöarna och Färöarna." En af vår tids lärde män (J. F. C. Hecker), som egnat denna fråga synnerlig uppmärksamhet, yttrar: "Invånarne på Island och Grönland funno i det kalla, ogästvänliga klimatet intet

skydd mot den sydländske fienden, hvilken till dem framträngt från lyckligare länder och hvilken pest bland dem anställde stora härjningar." Från Grönland utbredde sig pesten inom kort till nordmannakolonierna i Vinland, hvarest den skördade talrika offer. I några af dessa kolonier utdago alla de katolska presterna, munkarne och nunnorna, så att då några "fri-ländske" fiskare efter några år kommo till ett af dessa nybyggen, som af dem kallas Estotiland, finna de latinska böcker derstädes, men ingen, som kan läsa dem.

Under de 350 år, som nordmannakolonierna å Grönland och Vinland egde bestånd, måste dessa koloniers folk-mängd betydligt förökats, helst som inga krig eller farsoter, så vidt vi känna, förminskat de samma. Vi inhemta af de isländska häfderna, att de nordmän, hvilka med Erik Röde nedsatte sig på Grönland år 986, hade under tidens lopp så förökat sig, att i den s. k. Österbygden funnos tolf kyrksocknar och i den s. k. Vesterbygden fyra eller fem sådana. I en af påfven Nikolaus V år 1448 utfärdad bulla lära vi känna den allmänna förödelse, som 30 år förut — således 1418 — drabbat den grönländska kyrkan genom skrälångarnes anfall, från hvilken förödelse likväl *nio* kyrksocknar förskonats. Antalet församlingar i Österbygden måste följaktligen hafva varit mycket större än tolf, då anfallet egde rum, ty endast *tre* socknars ödeläggelse hade, äfven om den var stor och beklagansvärd, icke kunnat af påfven skildras såsom en allmän ödeläggelse och de återstående *nio* kyrksocknarna endast såsom spillror af den grönländska kyrkan.

Vi hafva svårt för att bilda oss ett klart begrepp om de amerikanska nordmannakoloniernas storlek, emedan fornskrifter rörande dessa koloniers senare öden saknas och emedan alla de fornminnen, hvilka vid landets återbebyggande påträffades, räknades härleda sitt ursprung

från indianerna. Än i dag påträffas gång efter annan i Sverges djupa skogar stenrör och andra spår efter hemman, som sedan digerdöden legat öde; och på folkets läppar lefva mångfaldiga sägner om kyrkor (Finnerödja, Ekeshärad m. fl.), hvilka blifvit bortglömda och öfvervuxna med skog sedan den stora förödelsens tid. Då trakter, som voro före den samma bebygda, kunnat under århundraden ligga glömda och förgättna i hjärtat af Sverge, ända till dess de af en händelse påträffats, är det icke underligt, att samma öde drabbat de aflägsna nordmannakolonierna å andra sidan världshafvet. Vi kunna endast ana, hvad dessa kolonier voro och hvad de kunnat blifva. Hade digerdöden icke gått härjande fram genom dessa kolonier och brutit den motståndskraft, som de egde att värna sig mot de vilda folkens anfall, hade invandrarnes efterkommande vetat att värna sin nationalitet och icke till en stor del sammansmält med landets urinvånare, hade måhända hela vårt adopterade fosterland, åtminstone en stor del af det samma, än i dag varit ett "nordmannavälde".

Torwald såras dödligt i strid

med skrällingarne. (Sid. 24.)

8. Nordmannakolonierna å Grönland efter digerdöden.

Omkring år 1390 företog en italienare (venetian) Nicolò Zeno en upptäcktsfärd till nordliga farvatten och led skeppsbrott vid en ö, som af honom kallades Frislanda (Färöarna). Han och hans folk blefvo vänligt mottagna af en nordisk sjökung och trädde i dennes tjänst. Sedan de deltagit i många härfäder, kom Nicolos broder Antonio och nedsatte sig i Frislanda samt bodde der i 14 år, 4 med brodern och 10 ensam. Nicolò for nämligen ut på upptäcktsfärder och fann under en af dem *Engroneland* eller *Grolandia* (Grönland), hvarest påträffades ett ordnad kristet samhälle. Detta inträffade några år efter det från Frislanda stormdrifna fiskare hade tusental mil vester om Frislanda upptäckt "rika och väl befolkade öar", Estotilanda och Drogiö, hvilkas inbyggare voro dels i besittning af en kultur, som bar en nordisk prägel, och dels i saknad af en sådan.

Bröderna Zenos resebeskrifning, åtföljd af en af Antonio Zeno hemförd, af Nicolò Zeno d. y. "förbättrad" (=försämrad) karta öfver de besökta länderna, utkom 1558 hos Francesco Marcolini i Venedig och var tillegnad patriarken Aquilegia, en släkting till familjen Zeno. Arbetets titel är: "De i commentarii del Viaggio in Persiadi M. Caterino Zeno il K. et dello scoprimento dell' Isole Frislanda, Eslanda, Engronelanda, Estotilanda et Icaria, fatto sotto il Polo Artico de due fratelli Zeni etc. In Venetia per Francesco Marcolini MDLVIII."

Vår frejdade landsman frih. prof. A. E. Nordenskiöld yttrade i ett föredrag i Kongl. Vetenskapsakademien i Stockholm den 12 april 1882 på tal om denna reseskildring, hvilken han på goda grunder anser vara äkta, att fullgoda bevis kunna ur den samma hemtas för påståendet, "att en vida lifligare sjöfart, än man vanligen föreställer sig, intill början af 1400-talet egt rum på Grönland och närbelägna delar af Amerika. Ett noggrant studium af Zenos karta och af trenne andra kartor från femtonde århundradet visar dessutom, att man ännu har i behåll fyra olika på nordiska källor grundade præ-columbiska kartor öfver den nord-vestra delen af den nya värld, som år 1492 af Columbus öppnades för Europas folk". Sedan derefter meddelats, huru Zenos karta skall rätteligen förstås, heter det: "Om man med behörigt afseende härför jämför Zenos karta med äldre och nyare kartor öfver länderna kring norra Atlanten, så skall man finna, att den samma vida noggrannare återger landkonturerna än allt hvad som öfver samma trakter offentliggjorts till långt in på sexton hundra-talet. Kartan måste icke vara en kompilation af för handen varande kartmaterial, utan den måste vara en kopia af ett äldre kort, grundadt på verkliga iakttagelser, så omfattande, att de knappast kunna vara gjorda af *en* sjöfarare. Kartan är tydligen resultatet af en erfarenhet samlad under en mångårig och liflig sjöfart i de aftecknade länderna. Denna sjöfart kan icke hafva egt rum *efter* Amerikas upptäckt, under de stora geografiska upptäckternas århundrade, ty vi känna med bestämdhet, att under den tiden icke någon förbindelse fans med Grönland."

Så yttrar en i dylika frågor erkänd auktoritet. För alla, som tro, att Columbus var den förste europé, som upptäckte Amerika, måste det vara ett under öfver alla under, att länder å vestrå sidan af Atlanten kunde icke blott be-

skrifvas, utan äfven noggrant kartläggas, *innan* dessa länder ännu voro upptäckta.

Å de äldsta kartor öfver Norden äro två olika länder, den nordligaste delen af den skandinaviska halfön och Grönland, utmärkta med namnet Engroneland eller Engronelant. Å Nicolai Donis karta, utgifven 1482, finna vi en norr om Nordkap liggande halfö med namnet Engronelant. Samma namn återfinna vi å Claudi Clavi karta at 1427, hvarest namnet Engronelant utmärker den nordligaste delen af den skandinaviska halfön, men "Grönlandia provincia" ett rakt i vester om Europa på andra sidan "Vesthafvet" liggande land. Många geografer ansågo derjämte, att Grönland sammanhängde med den skandinaviska halfön och var en fortsättning af den samma. Att trakten omkring Nordkap har samma namn som Grönland förklarar det eljes oförklarliga förhållandet, att påfven Gregorius IV i ett investiturbref af år 831 — omkring 152 år före Grönlands upptäckt — förklarade, att "greenlanders" skulle lyda under Ansgars biskopsdöme. Sedan den geografiska kunskapen genom nordmännens färder utvidgats, kommo namnen "Gruntlandia" (Olaus Magnus 1567), "Groenlant" (Petro Plamie 1594), "Groen Landt" (Solis 1598) att beteckna endast nu varande Grönland. Å flere af dessa gamla kartor finnes å Grönlands östra kust utmärkt ett kloster Albia, om hvilket de isländska häfderna icke meddela några underrättelser, men om hvilket en icke ringa del af Zeniernas reseskildring handlar.

Det heter i denna reseskildring bl. a.: "Sedan han (Nicolo Zeno) utrustat tre icke synnerligt stora fartyg, seglade han i juli månad mot norden och kom till *engroneland*, hvarest han fann ett munkkloster af predikar-orden och en kyrka, helgad St. Thomas, vid ett berg, som utstöter rök som Vesuvius och Etna. Der finnes en källa med hett vatten, medels hvilket de uppvärma kyrkan och brödernas bonin-

gar. Det kommer till köket så kokhett, att de använda det vid matlagning utan tillhjälp af någon annan eld; då brödet sättes utan vatten i koppargrytor, gräddas det som i väl uppvärmd ugn. Der finnas små trädgårdar, täckta om vintern, hvilka genom inledning af detta vatten skyddas mot snön och kölden, hvilka i dessa långt mot polen belägna trakter är ytterst sträng; på sådant sätt odla de blommor och frukter och mångahanda örter, alldeles som i tempererade trakter under den rätta årstiden. De råa och vilda folkslagen i dessa trakter, som se dessa märkvärdiga saker, anse därför munkarne för gudar, bringa dem höns, kött och andra gåfvor och hålla dem som herrar i synnerlig aktning och vördnad. På detta sätt uppvärma dessa munkar, då stark frost och snö råder, sina boningar, och de kunna i ett ögonblick uppvärma och afkyla ett rum genom att släppa in mer vatten eller genom att öppna ett fönster och låta årstidens köld intränga. För klostrets byggnader begagna de intet annat ämne än det, som vulkanen lemnar dem. De taga de glödande stenar, hvilka som gnistor utkastas från mynningen af bergets glödhärd, och medan de äro som hetast, öfvergjuta de dem med vatten, hvarigenom de falla sönder och bilda bitumen eller kalk, hvilken är ytterst hvit, mycket hållfast och vid förvaring i källare aldrig förderfvas. Likartade från vulkanen utkastade stenar kunna såsom afsvalnade begagnas till sten för murar och hvalf, ty när de en gång svalnat, kunna de ej sönderslås och brytas annat än med redskap af järn, och de hvalf, som uppföras med dessa stenar, bibehålla sig ständigt vackra och oskadade samt äro så lätta, att något särskildt hvalfstöd ej behöfves.

“Till följd af dessa gynsamma förhållanden hafva de goda fäderna uppfört så många boningshus och byggnader att det är förvånande att se. De flesta tak, som finnas derstädes, äro gjorda på det sätt, att sedan muren är

uppförd till sin bestämda höjd, draga de den, medan de uppföra hvalfvet, småningom tillsammans, till dess midten bildar ett lagom regntak. Men för regn fruktar man i dessa trakter ej synnerligen; ty då det, såsom sagdt, är ytterst kallt vid polen, så smälter den snö, som en gång fallit, ej förr än nio månader af året förflutit, ty så länge varar vintern hos dem. De lefva af vildt och fisk, ty der, hvarest det varma vattnet faller ut i hafvet, finnes en rymlig och stor hamn, som för det varma vattnets skull aldrig fryser om vintern. Der samlas med anledning häraf en sådan mängd hafsfågel och fisk, att man deraf fångar en nästan oändlig mängd. Härmed underhålles en stor befolkning i granskapet, hvilka de (munkarne) ständigt hålla i arbete, dels med uppförande af byggnader, dels med fångst af fågel och fisk och med tusen andra göromål för klostrets räkning. Deras hus äro belägna vid berget; de äro alla runda, tjugufem fot i genomskärning och upptill afsmalnade på det sätt, att öfverst lemnas en liten öppning, hvarigenom den dager intränger, som lemna ljus åt boningen. Jorden under är så varm, att någon köld ej kännes inom hus.

“Om sommaren komma hit många fartyg från angränsande öar, från udden ofvan om Norge, från Treadon (Trondhem), och de föra till munkarne allt hvad man kan önska, och de byta sig i stället till fisk, som man torkar i luften eller kölden, och till hudar af olika slags djur. På detta sätt förvärfva munkarne sig ved till bränsle, utmärkt arbetadt virke, säd och tyg till kläder. Säkra om att de två sist nämnda varorna utgöra elterlängtrade handelsartiklar i hela den omgifvande trakten, förskaffa de sig utan besvär och möda allt hvad önskas kan. I detta kloster samlas munkar från Norge, *Sverige* och andra land, men de flesta äro från öarna. Och i denna hamn finnas alltid många fartyg, som, medan hafvet är tillfruset, ej kunna segla

bort, utan invänta följande seglationstid för att komma loss.

“Fiskarens båtar äro af samma form som de skottspolar, hvilka väfvare begagna, och byggas på så sätt, att, sedan skinnet tagits af en fisk (säl eller hvalross), spännes det ut öfver en benstomme af samma djur och sammansys merendels i dubbelt lag, hvarigenom man erhåller en så god och säker farkost, att det sannerligen är underbart att se. I storm innesluta de sig i båten och låta föra sig af vågen och vinden öfver hafvet, utan någon fruktan att förlisa eller drunkna, och då de angöra land, kunna de utan skada utstå många stötar. De hafva i botten af båten en långsträckt säck, som är bunden i midten, och då vatten intränger i farkosten, taga de det i den ena hälften af säcken, som tillslutes upptill af tvänne träbitar, och låta vattnet rinna ut genom att öppna bandet nedtill, och så ofta det behöfves, göra de det utan någon svårighet eller fara.

“Då vidare klostrets vatten är svafvelhaltigt, leda de det in i de förnämligare invånarnes rum i kärl af koppar, tenn eller sten, hvilka blifva så heta, att de värma upp stugan som en badstuga, utan afgifvande af någon stark eller obehaglig lukt. Dessutom leda de friskt vatten i en murad ränna, belägen under jorden, så att det ej kan frysa, till midten af gården, der det får flyta ut i ett stort kopparkärl, hvilket står midt i en kokande källa. Sålunda uppvärma de vattnet till dryck och vattning af trädgårdarne, och de draga så mycken fördel af berget, att något mer ej kan önskas. Men större ifver än för något annat egna de gode fäderna åt en omsorgsfull skötsel af sina trädgårdar och åt uppförande af ståtliga och vackra och framför allt bekväma boningshus. Ej heller felas dem för detta ändamål kunniga män och flitiga arbetare, ty de betala rundligt och lemna rika skänker. I synnerhet äro de gränslöst frikosti-

ga mot dem, som bringa frukter och frön. Allt detta gör, att här finnes stort tillopp af handtverkare och arbetare, emedan dessa förtjena bra och lefva godt. De fleste af munkarne begagna det *latinska* språket, i synnerhet de förnämligare och högt uppsatta i klostret.”

Denna skildring af naturförhållanden å Grönland, af nordmännens vattenledningar af eskimåernas hus och kajaker m. m. kan, såsom prof. Nordenskiöld framhåller, “ej vara på måfå hopskrifven år 1558”, det år, då Zeniernas reseskildring utgafs. Den måste grunda sig på verkliga iakttagelser, gjorda före den tid, då sjöfarten å Grönland upphörde; det vill med andra ord säga före Columbi upptäckt af Amerika. “Beskrifningen kan endast vara författad af någon, som sett och noga satt sig in i uppvärmning af bostäder och växthus medels varmvattenledningar, en erfarenhet, hvilken, så vidt vi veta, icke stod att finna i något af Europas länder. Skilnaden mellan det ‘svafvelhaltiga’, till dryck odugliga varma vattnet och det vanliga källvattnet hade en frihandstecknare icke påfunnit; uppgiften, att kallvattensrören leddes under jorden för att vattnet ej skulle frysa, kan ej vara hopdiktad i Venedig under en tid, då äfven den lärdate ej hade en aning om temperaturförhållanden i lagren närmast jordytan; den öppna vak, som de varma källorna äfven om vintern underhålla i hafsisen, hade man kanske kunnat tänka sig, men den med verkligheten så väl öfverensstämmande uppgiften, att sälar (“fisk”) och fåglar om vintern i stora skaror samla sig i dylika vakar, måste antingen bero på egen erfarenhet eller på studiet af den arktiska literaturen från det sista århundradet.”

Af berättelsen framgår otvetydigt, att de s. k. skrälingarne eller eskimåerna fattat fast fot å Grönland efter digerdödens härjningar och efter det få år före den italienske riddarens ankomst timade anfallet å Vesterbygden. De and-

lige fäderna i klostret (Alba?), hvilka härstammade icke blott från de af nordmän bebodda öarna och från Norge, utan äfven från *Sverige*, och hvilka, enligt skildringen, voro i besittning af en ganska hög bildning, hade lyckats hos "de råa och vilda folkslagen i dessa trakter" vinna synnerlig aktning och vördnad. Klostret med dess många byggnader omgafs troligen af en "blandad" befolkning. Den "stora befolkning, som bodde i granskapet" i runda boningar och sysselsatte sig med fångst af fågel och fisk, torde hafva varit hufvudsakligen eskimåer; de många "kunniga männen" och flitige arbetarne, hvilka mot rundlig betalning voro munkarne behjälpliga vid uppförandet af byggnader, hvilkas hvalf egde en likhet med de hvalf, som påträffas bland ruinerna i Mexiko och Centralamerika, voro sannolikt nordmän. Att denna folkblandning kom att i framtiden medföra olycksdiga följder, skola vi snart erfara. Handelsförbindelsen mellan Grönland och de skandinaviska länderna var ganska liflig. Hvarje sommar ankommo och afseglade "många fartyg", hvadan munkarne icke behöfde lida någon brist på för vildarne begärliga bytesvaror. Förbindelsen med Grönlands östra kust, å hvilken det i fråga varande klostret, enligt Zenos karta, skall hafva legat, blef imellertid efter några års förlopp af ööfvervinneliga naturhinder afbruten. Ivar Boardson yttrar derom: "Så säga vise män, att det är två dagars och två nätters segling från Snefelsesnes på Island till Grönland, och der ligger Gunbjörns-skär rätt midt på vägen. Detta var den gamla kursen, men nu har det kommit is norr i från så nära detta skär, att man icke utan lifsfara kan segla denna gamla led."

9. Nordmannakolonierna i Vinland efter digerdöden.

Men det är icke blott om "Engroneland" och lefnads-sättet derstädes, som den ofvan nämnda reseskildringen meddelar upplysningar, utan också om länder, hvilka, enligt hvad kartan utvisar, lågo söder eller sydvest om Grönland och följaktligen utgjorde delar af den amerikanska kontinenten och de nära den samma liggande öarna, i norr *Estotilanda*, i söder *Drogio*.

"För tjugu sex år sedan", så börjar denna skildring, "råkade några fiskarbåtar ut för en svår storm och drevfos redlösa omkring på hafvet under några dagar, ända tills de, då stormen lagt sig, upptäckte en ö, kallad Estotilanda, belägna mer än tusen mil vester ut från Frislanda."

Den tidsuppgift, som här meddelas af Antonio Zeno, hvilken bodde i "Frislanda" (å Färöarna) från omkring 1392 till omkring år 1406, utvisar, att fiskarbåtarnes missöde måste hafva inträffat under någotdera af åren 1365—1380, mer än 3½ århundrade sedan den första nordmannakolonien grundats i de nu varande New Englands-staterna och från 15 till 30 år sedan digerdöden härjade i dessa nejder. Å Zenos karta är Estotilanda genom en bred hafsarm skildt från Engroneland (Grönland) samt ligger rakt i sydvest om sist nämnda land. Namnet Estotilanda är säkerligen ett rådråkadkt fornnordiskt namn, men hvilket? Möjligen har kolonien på våra fäders språk hetat Österland (Austerland) till skilnad från ett längre i vester liggande Vesterland, liksom man i moderlandet Grönland

kallade den ena kolonien Österbygden och den andra Vesterbygden. I söder om detta Österland låg en landsträcka kallad *Synribygd* (Södra bygden), hvilket är det namn, med hvilket Nya världen betecknas å en på 1300-talet förfärdigad, i den s. k. Rymbegla intagen världskarta.* Liksom svenskarne vid sin bosättning i Sverge kallade landsträckorna vester och söder om Upland Vestermanland och Södermanland, så kallade också nordmännen i Vinland landets olika delar efter de väderstreck, i hvilka de lågo.

“En af farkosterna”, fortsätter den italienska berättelsen, “förliste här, och dess sex man togos till fånga af infödningarne samt fördes till en mycket vacker och väl befolkad stad. Här lät stadens konung många tolkar komma, utan att finna någon annan, som förstod fiskarens språk, än en latinare, som genom en likartad olyckshändelse blifvit kastad till ön. På konungens vägnar frågade han dem, hvilka de voro och hvarifrån de kommo. Han samlade svaren och framförde dem till konungen, hvilken, då han tagit reda på förhållandena, önskade, att de skulle slå sig ned i landet. Då de icke kunde göra annorlunda, lydde de befallningen och dröjde fem år på ön. De lärde sig språket, och i synnerhet en af dem besökte olika delar af ön. Han sade, att den är föga mindre än Island, men mer fruktbar och har i midten ett högt berg, på hvilket de fyra floder upprinna, som bevattna landet.”

Af denna korta skildring framgår ovedersägligt, att fiskarena kommit till ett civiliseradt samhälle. En indianby, äfven den allra största af dem, kan icke kallas af någon, allra minst af en med skönhetssinne utrustad italienare, “en mycket vacker och väl befolkad stad”. Nordamerikas indianer hafva aldrig — om man undantager några stammar i Arizona och New Mexiko samt aztekerna och före dem toltekerna i Mexiko — haft fasta bostäder eller bott i “myc-

*) Återglifven i A. E. Holmbergs “Nordbon under bednatiden” 1:sta uppl. sid 201.

ket vackra städer”. I spetsen för folket i den omnämnda staden stod en “konung”, en af de höfdingar eller lagmän, “hvilkens händer utförde folkets vilja”. Att han egde många tolkar i sin tjänst är ett indirekt bevis på en liflig handelsförbindelse med olika nationer. Hvad åter uppgiften, att landet var en ö, beträffar, kan den samma med skäl dragas i tvifvelsmål. Länder, hvilka icke blifvit noggrant undersökta, betraktades af forntidens geografer merendels såsom öar. Ända in i det 13:de seklet afbildas Sverge å kartor såsom en norr om Tyskland liggande ö, “Skandia”.

Om invånarne i den omnämnda staden yttrar skildringen: “Invånarne äro kunniga och egna sig åt samma yrken som vi. Han (Antonio Zeno) tror, att de i forna dagar haft förbindelse med oss, ty han säger sig i konungens boksamling hafva sett latinska böcker, hvilka ingen af dem nu mera förstod. De hafva ett eget språk och egna skriftecken och alla slags metaller, framför allt öfverflöd på guld. Deras handel sker på Engroneland, hvarifrån de hemta skinnvaror, svafvel och beck (tran?), och han säger, att mot söder finnes ett stort, folkrikt land, mycket rikt på guld. De så korn och bereda mjöd, d. v. s. en dryck, som de nordiska folken begagna såsom vi vin. De hafva skogar af ofantlig utsträckning, och de bygga hus med murar, och der finnas många städer och byar. De bereda båtar och segla med dem, men de använda icke magnetnålar, och ej förstå de att finna norr med kompassen. Till följd här af voro dessa fiskare högt uppburna, så att konungen sände dem med tolf farkoster mot söder till ett land, som de kallade Drogio.”

Att folket i Estotilanda idkade jordbruk, sådde korn och beredde mjöd, att det bodde i vackra städer och byar, idkade handel och sjöfart såsom binäringar samt egnade sig för öfrigt åt samma yrken som den tidens italienare, allt bevisar, att det här icke är fråga om eskimåer eller

indianer. När det sedan upplyses, att latinska böcker påträffades i en der varande boksamling, att folket egde ett "eget språk, egna skriftecken och alla slags metaller, framför allt öfverflöd på guld", att det egde kännedom om ett i söder liggande land, hvarest det fans god tillgång på denna ädla metall, att landets sjömän, utan kännedom om kompassen, beseglade floder och haf, så bestyrka alla dessa uppgifter antagandet, att de "frisländske" fiskarena stormdrifvits till en nordmannakoloni å Amerikas fastland, en koloni, hvilken, trots digerdödens härjningar, under hvilka de i latinska språket kunnige katolska presterna och munkarne borttryckts, dock var af den storlek och betydelse, att dess högste ämbetsman i de skeppbrutnes ögon var en "konung" öfver "många städer och byar", öfver ett land, som "öfverflödade af världens goda". Det egna språket som invånarne talade, var utan tvifvel våra fäders tungomål, norræna-mål, deras egna skriftecken, nordiska runor. Det "stora öfverflödet på guld", troligen tunga af den ädla metallen förfärdigade armringar och broscher samt rika guldbeslag å vapen och dryckeshorn, hade svårligen kunnat erhållas från det på guld fattiga Grönland, å hvilket inbyggarna drefvo handel: det måste hafva erhållits från det omnämnda stora gulderlandet i söder, från *Mexiko*, med hvilket land nordmännen i sådan händelse stodo i handelsförbindelse flere mansåldrar, innan Cortez med sina spaniorer inryckte i Montezumas hufvudstad.

Men hvar i Amerika låg det af italienaren omtalade Estotiland? Å Zenos i Venedig år 1561 tryckta karta ser man, att landet i fråga ligger under samma breddgrad som Sverges södra del, och är det följaktligen *Labrador*, hvars klimat under forna dagar möjligen varit ett annat än i vår tid.

Att Labrador fordom kallats Estotiland eller Estotilant, innan portugiserna gifvo det namnet Terra Labrador

(Odlingsbart land), derom vittna icke få kartor från 1500- och 1600-talen. Å Judæis karta af 1593 läses bredvid Terra Labrador namnet "Estotilant". Petro Planciers karta af 1594 har "Estotilant" och Terra de Labrador, De Brys karta af 1596 har "Terra Estoti", bredvid Terra de Labrador. Solis karta af 1598 har endast "Estotilant", men deremot läses å Quadi karta af 1600 både Labrador och "Estotiland", det senare namnet med fin stil, hvilket synes antyda, att landets gamla namn var på väg att utträngas af det nya namnet.

Med Estotilanda förstod man dock icke endast nu varande Labrador, utan derjämte de norr om Hudsonviken liggande länderna, ja, Lindschot kallar allt land, liggande norr om St. Lawrencefloden med ett gemensamt namn "Estotiland". Huru långt i söder det samma ansågs sträcka sig under 13:de och 14:de århundradena, är svårt, ja, nästan omöjligt att afgöra. Då de europeiska nationerna under de stora upptäckternas tidevarf kommo till Amerika, gåfvo de åt landsträckor, som af dem "upptäcktes" eller togos i besittning, nya namn. De namn, som fordom betecknat ett större område, inskränktes derigenom till ett mindre sådant. Genom namn sådana som Terra de Bacalaos, Terra Corterealis m. fl. kom namnet Estotiland slutligen att trängas allt mer upp mot norden och betecknade slutligen endast våra dagars Labrador.

Under den tid, då nordmannakolonierna besöktes af de "frisiske" fiskarena, torde Estotilandas gränser hafva sträckt sig ända till *Norumbega*. Å ett stort antal gamla kartor betecknar detta namn så väl ett vidsträckt landområde i nu varande Massachusetts som också en betydlig stad, hvilken troligen blifvit af nordmän anlagd långt före Columbi födelse. Det är icke omöjligt, att detta landskap *Norumbega* en gång varit en sydlig del af Estotilanda och att den "väl befolkade stad", till hvilken de skeppsbrutne

fiskarena ankommo, var ingen annan än staden Norumbega, som år 1569 befans vara tre fjerdedels engelsk mil lång och som ännu 1583 räknade 80 hus, den stad, hvars ruiner prof. E. N. Horsford nyligen trott sig finna nära Watertown vid Charlesfloden i Massachusetts.

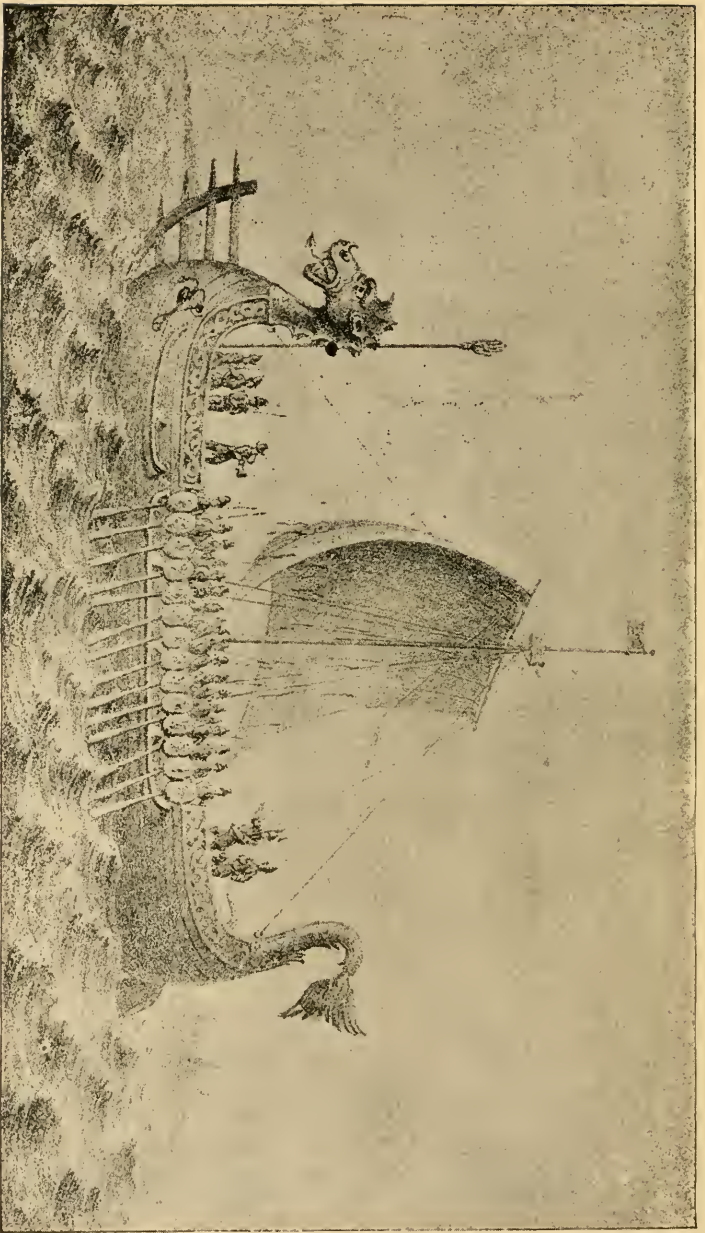
Utom Estotilanda lärde främlingarne känna, såsom nyss meddelats, ett söder ut liggande land, *Drogio*, hvarest vildar drogo omkring och förde blodiga fejder med hvarandra. Nordmannakonungen i Estotilanda sände främlingarne i tolf farkoster till detta land, som sannolikt också kallades Synribygden (namnet brukadt i inskränkt betydelse). "Under ditresan", säger berättelsen, "råkade fiskarena ut för en så svår storm, att de ansågo sig förlorade; och då de undgått denna grymma död, utsattes de i stället för den allra grymmaste. De fleste af dem blefvo nämligen efter att hafva tillfångatagits, uppättna af vildarne, som åto männi-kokött och ansågo det för en mycket smaklig föda. Men då en af fiskarena med sina följeslagar lärde dem sättet att fånga fisk med nät, räddade han lifvet. Han fångade dagligen mycken fisk i hafvet och sötvatten och skänkte den åt de förnämste. Härigenom tillvann han sig så mycken välvilja, att han blef afhållen, älskad och högaktad af hvar och en. Då ryktet härom spridt sig till närboende folk, fick en grannhöfding så stor lust att hafva främlingen hos sig och se, huru denne utöfvade sin beundransvärda konst att fånga fisk, att han började krig med den höfding, hos hvilken fiskaren vistades. Såsom mäktigare och bättre krigare, segrade han till slut, och fiskaren sändes jämte de andra äfven till honom. Under de 13 år, som fiskaren vistades i dessa trakter, sade han, att han på detta sätt blifvit utlemnad till mer än fem och tjuguherrar, af hvilka den ene alltid började krig med den andre blott för att hafva honom hos sig. Ständigt flyttande och utan att någonsin för lång tid hafva en boningsplats, besökte

han sålunda och lärde känna nästan hela landet. Han säger, att det var ett stort land, nästan som en ny värld, men folket är rått och lider brist på allt, ty de gå alla nakna, och ehuru de lida af grym köld, veta de ej att kläda sig med skinnen af de djur de taga under jagten; de hafva intet slags metaller, lefva af jagt och begagna lansar af trä med tillspetsad ända och bågar med strängar af djurskinn. De äro mycket vilda, föra dödliga fejder sins emellan och äta hvarandra. De hafva höfdingar och bestämda lagar, mycket olika hos olika stammar. Men ju längre man framtränger mot sydvest, desto mer bildning finner man, till följd af det milda klimat, som der råder, så att der finnas städer och afgudatempel. Der offras människor, som spisas efteråt, och der känna de något till att begagna guld och silfver.”

Prof. Nordenskiöld, som kritiskt granskat denna berättelse, yttrar, att den samma icke kunnat *diktas* i Italien vid den tid, då bröderna Zenos reseskildring utkom: den måste vara grundad på verklig erfarenhet och i hufvudsak sann. Att inbyggarna i det söder om Estotilanda liggande landområdet voro kannibaler och att de icke ens kunde fånga fisk äro uppgifter, hvilka vid första påseendet förefalla tvifvelaktiga. Men de torde dock vara sanna. De jämförelsevis högt bildade aztekerna i Mexiko voro, såsom fiskaren sanningsenligt meddelar, människoätare, och konsten att fånga fisk med nät eller krok hade halfön Californiens invånare icke lärt sig, då jesuitmissionerna anlades derstädes. Det är ju möjligt, att de vilde indianerna och nordmännen lärt denna konst liksom konsten “att kläda sig med skinnen af de djur de taga under jagten”, liksom vildar i våra dagar af europeiska missionärer lära sig sist nämnda konst. Af isländska fornskrifter känna vi, att nordmän varit höfdingar för indianstammar här i landet och bland dem egt stort anseende. Kolonierna å landets nord-

östra kust måste också under tidens längd utöfvat inflytande på de närboende stammarna, hvilket inflytande sedermera ökades genom rasblandning. Följden af detta blef, att indianerna småningom höjde sig i kultur öfver den låga ståndpunkt, som de innehade, då den "frisländske" fiskaren var hos dem en fånge. Dennes kännedom om det sydvest från Drogio liggande landet, dess städer, afgudatempel, människooffer m. m. öfverensstämmer till alla delar med den mexikanska kulturhistoriens vittnesbörd och utgör ett bevis på, huru långt mot norr ryktet om Montezumas rike och makt spridt sig. Att nordmännen stodo i handelsförbindelse äfven med de vilde invånarne i Drogio, framgår af berättelsens slut, hvarest meddelas, att den i fråga varande fiskaren lemnade sina olyckskamrater i det inre af landet och flydde mot kusten till det egentliga Drogio. Här dröjde han i tre år, efter hvilken tids förlopp tre fartyg ankommo. De voro från Estotilanda, och han blef å dem med nöje motagen, emedan han kände landets språk. Genom att delta i deras "handelsresa" blef han en förmögen man, lät i Estotilanda utrusta ett eget fartyg, afseglade med det samma och återkom lyckligt till nordmannafursten å "Frislanda", medförande till honom "underrättelsen om detta mycket rika land".

Nordiskt drakskipp.

10. Nordmannakoloniernas undergång.

Den ofvan anförda berättelsen visar, att nordmannakolonierna i Amerika icke utplånades genom digerdöden. Men folkets andlige ledare voro af den samma borttryckta, och sjöfarten, genom hvilken förbindelsen med moderländerna upprätthållits, afstannade, sedan drottning Margareta år 1389 stält inför rätta de köpmän, hvilka seglat till Grönland och å detta "Kongliga Tafel-gods" drifvit handel, och sedan isen vid Grönlands kuster gjort seglatsen dit lifsfarlig, om icke omöjlig.

Samtidigt härmed pågick en väldig "folkvandring" bland landets urinvånare. De svage "skrälingarne", som innehade Vinland i Leifs och hans efterföljares dagar, voro vid den "frisiske" fiskarens ankomst till Estotiland redan fördrifna. Nordmännens grannar voro nu de "mycket vilde" indianerna, hvilka förde "dödliga fejder" sins emellan och med andra folk. Eskimåerna drefvos af dem allt längre upp mot norden och kastade sig slutligen in å Grönland. Vesterbygden, den svagaste nordmannakolonien, uppslukades i denna folkvandringens vågor, hvarefter inkräkter spridde sig öfver landet. Efter några år kommo nya invandrareskaror från det amerikanska fastlandet, och Österbygden delade samma öde som systerkolonien.

Ännu för 100 år tillbaka fans det bland eskimåerna på Grönland en tradition, att en "kablunät" (utlänning) en gång i deras förfäders tid hånat en grönländare för det han icke kunde skjuta fåglar så säkert som den förre. Den hånade

mannen lade då en pil på bågen och sköt "utländingen". Detta dråp ledde till krig mellan grönländarne och de i landet boende "utländingarne", ett krig, i hvilket de förra afgingo med seger och de senare utrotades. Om det starka ras- och nationalhat, som under detta krig väcktes, vittnar grönländarnes påstående, att dessa "kablunät" voro hundar, hvilka förvandlats till människor.

Äfven de isländska häfderna meddela, att strid uppstod mellan nordmän och skrälingar på den vestra kusten, och påstå, att 18 af de förstnämnda stupade i den första drabbningen. Under det fiendtligheterna pågingo, kastade sig massor af skrälingar in i Vesterbygden och lyckades efter en förtviflad strid utrota nordmännen derstädes. Detta skedde omkring år 1379.

Ryktet om tilldragelsen spred sig till hufvudkolonien Österbygden. Biskopen uppmanade då lagmannen Ivar Beer att tåga dit och fördrifva skrälingarne. Lagmannen lydde denna uppmaning, tågade till Vesterbygden, men fann derstädes icke en enda människa, endast en hop halfvilda hästar, nötkreatur och får.

Efter förloppet af 39 år drabbades Österbygden af en liknande ödeläggelse. I en bulla, som påfven Nikolaus V utfärdade år 1448 till biskoparne på Island, uppmanas dessa att "sörja för lemningarna af den grönländska kyrkan efter den olycka, som trettio år förut (således år 1418) öfvergått den samma, då barbarers flotta från det tillgränsande hedningalandet hade kommit och ödelagt bygderna, bortfört invånarne, förstört de heliga, åt Gud invigda templen och utbredt en allmän förödelse, från hvilken endast nio längst bort liggande kyrkosocknar, som af bergen betäcktes och skyddades, blifvit skonade jämte de få, som undkommit från fångenskapen och återvändt till sina forna hemställen".*

* "— — — ex finitimis littoribus Paganorum aute annos XXX classe navali Barbari insurgentes cunctum habitatorum ibidem populum crudeli invasione aggressi et ipsam

Så skref påfven i Rom 1448. Men 48 år derefter, då Columbus upptäckte San Salvador, då skulle ingen i Europa egt kännedom om tillvaron af land å andra sidan Atlantiska hafvet! Den påfve, som 1893 sitter på påfvestolen, säger ja och amen till anglo-amerikanska författares påstående, att "med Columbus kom 1492 kristen tro för första gången till Amerika". Men i det vatikanska biblioteket i Rom finnes bland annat ett dokument, dagtecknad "ann. Dom. MCCCXXVII et XI die mensis Augusti", som vittnar, att påfvestolen drog inkomster från ett bakom Atlanten liggande biskopsdöme 165 år, innan Columbus företog sin "upptäcktsfärd".*

Då eskimåerna anföllo nordmannakolonierna å Grönland, voro de samma försvagade, icke blott genom digerdöden utan kanhända lika mycket genom *utvandring*. Sedan nordmännen på Grönland under sina handelsfärder till Vinland lärt känna detta "mycket rika land", dröjde det icke länge, innan större och mindre emigrantskaror lemnade Grönland och afreste till sina i Vinland boende landsmän eller förenade sig med urinvånarne derstädes. En anglo-amerikansk forskare, den förut omnämde prof. Horsford, uppskattar dessa utvandrares antal ända till 10,000.

Nordmannakoloniernas å Grönland andliga lifskraft var derjämte genom påbörjad *assimilering* med närboende vilda folk betydligt förslappad. Den hos de förste nybyggarna starka national- och sjelfständighetskänslan var hos många af deras efterkommande försvunnen, minnena af fädrens bragder utplånade. Det hade å Grönland uppväxt ett nytt slägte, bland hvilket fans många, som ej ens ville vidkännas sina nordmannagor. Mer än en af dem uppoffrade

patrum sedesque sacras igne et gladio devastantes, solum Insula novem relictis Ecclesiis parochialibus, que latissimis dicitur extendi terminis, quas propter crepidines montium commode adire non poterat. —"

* Dokumentet i fråga återfinnes i J. H. Schlegels "Samlung zur dänischen Geschichte" I: s. 177. Kopenhagen 1771.

allt: religion, språk, nationalitet och civilisation för att ej blifva af de kringboende vildarne kallad 'kablunät (utlänning). De nordmannaättlingar, hvilka ej ville hafva något att skaffa med sina fäders rika och sköna språk, utan hellre talade det fattiga och fula eskimå-språket, och hvilka sågo i allt, som egde nordmannaprägel, någonting "utländskt", hade intet högre mål för sin sträfvan än att blifva riktiga — eskimåer och indianer, i allt lika de "infödde".

Det finnes skriftliga handlingar, hvilka bestyrka, att ofvanstående icke är en dikt. Biskop Gissle Oddsön i Skalholt på Island säger, att "Grönlands invånare frivilligt afföllo från den sanna tron och kristendomen och öfvergingo, glömska af all ärbarhet och dygd, till de amerikanska folken. Man anser nämligen, att Grönland ligger nära Vesterländerna. Häraf har det kommit, att de kristna afhållit sig från seglats på Grönland".

Detta affall egde rum 1342 — 37 år, innan skrälningarne anföllo Vesterbygden. Affallet omfattade dock visst icke alla nordmän å Grönland. Icke mindre än 7 katolska biskopar funnos derstädes, den ene efter den andre, sedan affallet egt rum. Uppgiften är dock betydelsefull, emedan den visar, att ett dylikt affall från den "allena saliggörande romersk-katolska kyrkan" var möjligt redan 1342, då den kraftfulle Jonas Calvus ännu satt på Grönlands biskopsstol. Sedan digerdöden bortryckt de fleste af "den andliga kulturens bärare", sedan ytterligare några mansåldrar försvunnit, voro den kristna tron och den kristna kulturen försvunna och de flesta af nordmännens ättlingar samman-smälta med de af de förste nybyggarna så djupt föraktade skrälningarne. Liksom den skeppsbrutne kämpar för lifvet, äfven sedan alla hans olyckskamrater förolyckats, kämpade dock för visso enskilda nordmannaätter längre än hufvudmassan af folket mot "den förstörelsens flod", i hvilken språk, religion och sed hopplöst dränktes; och dessa nord-

mannaätters afkomlingar torde ännu kunna skiljas från de oblandade eskimåerna å Grönland.

Här förtjenar att anföras hvad vår frejdade landsman prof. Nordenskiöld yttrar i denna fråga. Han säger: "En mindre koloni af en civiliserad ras, om den är helt och hållet skild från moderlandet, kan icke i längden bibehålla sig bland ett vildt jägarefolk. Ungdomens förkärlek för jagtlifvet gör, att redan den andra generationen antager vildens lefnadssätt och språk, och den tredje har i de flesta fall förlorat allt minne af sin härkomst. Jag har sjelf känt eskimåer med det äkta svenska namnet Broberg, hvilka, ehuru söner till en i Sverge född fader och en grönländsk moder samt uppfostrade i en dansk-grönländsk koloni. ej kunde tala något annat tungomål än eskimå-språket och i allt voro nästan fullkomliga eskimåer — om Sverge hade de endast en dunkel aning. I fall det danska Grönland nu under ett århundrade blefve fullkomligt skildt från moderlandet, så skulle efter denna tids förlopp landets befolkning helt säkert vara så fullkomligt eskimåiserad, att hvarje minne om förbindelsen med Europa försvunnit".

Spillror af nordmannakolonierna på Grönland torde dock hafva funnits till under en längre tid än den af prof. Nordenskiöld antydd. År 1530 — ett hundra tolf år efter det Österbygden ödelades af skrälningarne — stormdrefs den isländske biskopen Amund från Skalholt till Grönland på återresa från Norge; och kom han dervid, enligt en isländsk anteckning, "så nära intill den grönländska kusten vid Härjulfsnäs, att han kunde se, huru folket på land dref in boskapen, men han kom ej att stiga i land, emedan en god vind genast yppade sig, som följande natten förde skeppet till Island." — År 1625 — sex hundra fyratio tre år efter det den förste nordmannen satte sin fot på Grönlands jord — drefs i land på Island en grönländsk båt, "med senor och träpliggas ihopsfogad och med sälspeck beklad", samt

en åra, på hvilken dessa ord stodo med runor ristade: "Oft var ek dasa, dur ek dro thik" (ofta var jag trött, då jag drog dig). Om denna berättelse, hvilken läses i Cranz "Grönlands Historia" I: 343—344, är tillförlitlig, så framgår af den samma, att våra fäders tungomål bibehållit sig hos enskilda personer på Grönland i omkring 200 år efter det Österbygden blifvit ödelagd. År 1752 besökte eskimåer kolonien Ny Herrnhut och berättade, att på Grönlands östra kust funnos storväxta människor med stora skägg och ett sjungande uttal af de grönländska orden. 1757 meddelade andra eskimåer för en af de tyske missionärerna i nämnda koloni, att "på östra sidan mellan bergen bo människor, som nästan alla år om vårtiden komma till tämligt antal ned åt sjökusten. Grönländarne fly då af fruktan för dessa människor, som de såsom mycket grymma och tillika fabelaktigt beskrifva, så fort de kunna i sina båtar, dit dessa människor af brist på fartyg ej kunna följa dem, utan skjuta bara efter dem med pilar, hvilka de på ryggen bära i ett koger. Sedan förderfva de deras hus, taga derutur med sig hvad de kunna nytja och begifva sig till sina berg igen."* Äro dessa berättelser sanna, så ligger det antagandet nära till hands, att spillror af de nordmannakolonier, hvilka enligt "den helige faderns" uttryck, "af bergen betäcktes och skyddades", bibehållit sig ända till det 18:de seklet, utan att affalla från "blodshämdens bud", äfven om de affallit från all annan "nordisk sed och sedvänja".

I Vinland dukade nordmannakolonierna utan tvifvel under på samma sätt och af samma orsaker, hvilka här ofvan blifvit antydda, dock med den skilnad, att nordmännen i de nu varande New Englands-staterna assimilerades med närboende indianstammar, hvilka, såsom jag förut framhållit, genom denna assimilering i viss mån höjdes från

* Cranz: Grönlands Hist. I: 347—348.

det vilda, kannibaliska tillstånd, i hvilket de "frisländske" fiskarena påträffade dem. Dylig sammansmältning har, såsom bekant är, egt rum här i landet i en långt senare tid. I de franska kolonierna i det gamla Louisiana hade "en stor del af ungdomen indianblod i sina ådror", och än i dag äro "halfblodsindianer" ingen sällsynhet i den aflägsna vestern. Till och med i Sverge födda och uppfostrade landsmän, hvilka under en längre tid vistas såsom jägare eller "trappers" i de stora skogarne, blifva ofta "halfvilda" och kunna derefter endast med svårighet trifvas i hvad de kalla "civilisationens tvångsbojor".

11. Minnesmärken efter nordmännen.

“Hade nordmännen egt varaktiga kolonier här i landet, så hade en mängd ruiner och fornfynd tvifvelsutän derom burit vittne. Frånvaron af fornlemningar, härstammande från nordmännen, är ett bevis på, att berättelsen om deras nybyggen i Amerika före Columbi dagar är endast en sanninglös saga.”

Så yttrar en anglo amerikansk författare och anser sig dermed hafva löst frågan. Men måne fornlemningar äro det enda, hvarigenom en historisk sanning bevisas? Huru många “ruiner” från den dådrika vikingatiden finnas i behåll i den skandinaviska Norden? De äro i sanning lätt räknade, men deraf får man väl icke draga den slutsatsen, att folkmängden derstädes var obetydlig eller att landet under i fråga varande tid var obebodt. Vid Eriksfjärden å Grönland, hvarest så många af fornhäfdernas stormän bodde, har påträffats icke en ättechög, icke en silfverpenning, icke en spännbuckla, icke ett svärd eller en stridsyx, endast en runsten, tre qvarnbitar, några grafstensfragment och flera stycken så kallad klockmetall. Svenskarne grundade det ryska väldet 128 år, innan en nordman satte sin fot på Amerikas fastland, och herskare af Ruriks ätt sutto på Rysslands tron ända till 1598, men huru många fornlemningar, härstammande från våra fäder, finner man i det af dem beherskade Novgorod och Kiew eller vid Peipussjön, vid Dnjepr och Wolga? Och — för att nu tala om anglo-amerikanernas närmaste slägtingar — huru många “ruiner”

och "fornlemningar" hafva engelsmännen att uppvisa från nordmännens besittning af Northumberland, från de s. k. danska konungarnes tid? Trots vår tids många museer och bibliotek, torde efter förloppet af 500 år härefter, antalet "ruiner" och fornynd, härstammande från de puritanske invandrare, hvilka under 17:de seklet grundade kolonier i det gamla Vinland, vara ganska ringa.

Spår af den ödeläggelse, som genom digerdöden och skrälingarnes anfall öfvergick den grönländska kyrkan, finnas emellertid å Grönland än i dag. Ruiner efter ödelagda kyrkor hafva påträffats vid Ikigcit, Igalikko, Kakortok, Kaksiarsuk och å andra ställen. Vid den förstnämnda kyrkoruinen påträffades 1829 en grafsten, å hvilken fanns denna inskrift med romerska bokstäfver: "Her hvilir Hroaldr Kolgrims son". Året derefter påträffades vid kyrkoruinen i Igalikko en annan grafsten, å hvilken stod att läsa en runskrift så lydande: "Vigdis M. d. hvilir her; glede Guth sal hennar" (Vigdis M(agnus) d(otter) hvilar här, gläde Gud hennes själ). Kyrkoruinen i Kakortok är en af de bäst bibehållna. Den är 52½ fot lång och 26 fot bred. Väggarne äro 4 fot tjocka. Hufvudingången är 3½ fot bred och 6¾ fot hög. Öfver den samme är en sten 12¾ fot lång, 26 tum bred och 8 tum tjock. Fönstren i rundbågsstil äro utvändigt 3 fot 10 tum höga, 2 fot 2 tum breda, invändigt 5 fot 6 tum höga, 4 fot 5 tum breda. Vid icke mindre än 26 fjordar i det nu varande distriktet Julianahaab på Grönlands vestra kust hafva ruiner efter nordmannabyggnader påträffats.

Att icke "en mängd ruiner" af samma beskaffenhet påträffas å Amerikas fastland — i det gamla Vinland — kan icke förvåna någon, som betänker, att nordmännens byggnader härstädes uppfördes hufvudsakligen af trä. På dylikt byggnadsvirke var här rikare tillgång, än hvad händelsen var på Grönland. Europeiska vetenskapsmän hafva

dock trott sig i det runda tornet i Newport, Rhode Island, se ett verk af nordmanna-ursprung; och en anglo-amerikansk forskare (prof. N. Horsford) har nyligen försökt bevisa, att i närheten af Watertown, Massachusetts, finnes än i dag af nordmännen uppförda dammar, skeppsvarf, murar af sten, ja, till och med amfiteatrar eller terrassformiga "lekvallar", för att nu icke nämna mindre byggnadsverk. Att andra anglo-amerikanska forskare, hvilka önska upprätthålla de kära "Columbus-teorierna", förneka riktigheten af dessa antaganden, faller af sig sjelft. De engelsmän, hvilka i det 17:de seklet nedsatte sig i New Englands-staterna, voro inga fornforskare. De sågo i hvarje fynd, som de påträffade, ett "indian-minne" eller ett af "franska indian-handlares bytesmedel"; och var fyndet af ädel metall, så fick det, för att använda prof. J. Walkers uttryck, "snart vandra till guldsmeden för att nedsmältas". Det är både möjligt och troligt, att bland dessa nedsmälta föremål funnits mer än ett, som tillhört nordmännen. De fynd, som blifvit gjorda under senare seklet, hafva, då de icke kunnat hänföras till pelshandlares "bytesmedel", vid mer än ett tillfälle förklarats vara minnen från spaniorernas upptäckts- och eröfringsfärder i 15:de och 16:de århundradena, och det äfven om de påträffats å orter, dit nämnda upptäckts- och eröfringsfärder, så vidt historien känner, aldrig sträckt sig. När åldriga fynd upptäckas, liknande den väldiga stendam, hvilken nyligen påträffats vid Maines kust, å en ort, der hvarken engelsmän, fransmän eller spaniorer voro under forntiden bosatta, då heter det, att ursprunget till de samma är "an unsolved problem". Det är sådana olösta gåtor, som fornforskningen har till uppgift att lösa, hvilket dock svårligen kan ske, derest hon utgår från antagandet, att ingen europé fans i landet före 1492.

Nordmännen hafva lemnat icke så få spår efter sig i indianernas språk, traditioner, seder och bruk. Till och med

i sioux-indianernas språk, det s. k. dakota-språket, som talades i "den aflägsna Western", finnes, såsom prof A. W. Williamson framhållit i en värderik afhandling, icke så få rent fornnordiska ord. Att många af indianernas myter ega en förvånande likhet med nordmännens, har literatören J. Bonggren i en längre artikelserie grundligt ådagalagt. Men icke nog härmed, sagor, hvilka under medeltiden voro klosterläsning i den skandinaviska Norden, men hvilka nu äro glömda och förgättna, återfinnas i indiansk omklädnad i af Förenta Staternas inrikesdepartement utgifna bidrag till Nordamerikas etnologi. De fem i de östra staterna bosatte iroquoi stammarnes förbund hvilade på samma grundsatser som den fornnordiska statsförfattningen. Den öfverlägsenhet, som de "fem nationerna" egde, var en följd icke blott deraf, att de voro bättre beväpnade än algonquin-stammarna, utan sannolikt också deraf, att de voro i andligt afseende bättre utrustade. "Det var nordmannablod, som flöt i mer än en indianstams ådror, det var nordmannakarakter, som afspeglade sig i många af deras handlingar, seder och bruk i krig och i fred".

Man skall kanhända i framtidsdag lyckas leda i bevis, att nordmännen i den östra delen af vårt adopterade fosterland utöfvat inflytande i vidsträcktare kretsar, än man hittills anat, att de kristne lärarne utöfvat en missionsverksamhet, som sträckt sig utom Förenta Staternas gränser.

I nordmännens kolonier i Amerika var det, såsom förut anförts, icke obekant, att i sydvest låg ett land, hvarest fans både bildning och guld. När spaniorerna slutligen kommo till detta land, funno de bland aztekerna religiösa föreställningar, hvilka väckte deras förvåning och hvilkas ursprung intill denna dag icke kunnat nöjaktigt förklaras, emedan man såsom höjden af dårskap betecknat hvarje

antydan om att de samma möjligen bragts till aztekerna af nordmän.

Aztekerna talade om en syndaflod, som öfverlevrats af endast två människor, hvilka i en båt räddat sig. Dessa afbildades å målningar jämte den vid ett berg flytande båten, öfver hvilken sväfvade en dufva, hållande i näbben den hieroglyfiska symbolen för språken. Aztekernas gran- nar i Michuacan tillade, att allahanda däggdjur och fåglar räddats i samma båt och att en utsänd liten kolibrifågel återkommit till båten med en grön qvist i näbben, efter det vattnet på marken sjunkit.

Om det stora, 180 fot höga templet i Cholula berättade aztekerna, att, då människorna efter den stora floden för- ökade sig, beslutade de att uppföra denna byggnad, hvars "tinnar skulle räcka upp mot molnen", men gudarne, som vredgades öfver denna förmätenhet, slungade ned eld från himmelen och nödgade byggmästarne att upphöra med arbetet.

Om en vördad gudomlighet, Cioacoatl, "vår fru och moder", hade aztekerna märkvärdiga yttranden; de sade, att "hon var den första gudinnan, som födde barn", hon var den, som gaf födslosmärtor i arf åt qvinnor såsom en gård åt döden, hvilken genom synden kom i världen". Den- na s. k. "ormqvinna" ser man ofta å mexikanska skulp- turer afbildad, åtföljd af en orm.

Men detta var icke allt. Spaniorernas förvåning öka- des, då de sågo, att korset var i Anahuacs tempel föremål för allt folkets tillbedjan, och då de derstädes blefvo vitt- nen till religiösa ceremonier, hvilka erinrade dem om det kristna dopet och den kristna nattvarden.

Efter bön bestänktes barnets hufvud och läppar med vatten, och man bad till gudarne, "att den synd, som gafs oss före världens skapelse, ej måtte hemsöka barnet, utan att det samma, rentvaget genom detta vatten, måtte lefva

och blifva födt på nytt". Af majsmjöl, knådadt med blod, gjordes en bild af aztekernas skyddsgud, och denna bild utdelades till folket, sedan han blifvit välsignad af prester-na. De, som mottogo den samma, visade sig förkrossade och bedröfvade, sägande, att de "åto sin guds kött".

Spaniorerna kunde icke förklara hvad de med förvåning sågo. I sin förlägenhet betraktade de alltsammans som ett djäfulvens bländverk, till dess att aztekerna började berätta om Quetzalcoatl, "den hvite mannen med det långa skägget", hvilken kommit från ett främmande land och lärt invånarne bruket af metaller, åkerbruket, styrelsekonsten och andra "ädla idrotter" samt sedermera i båt återvändt till det i norr liggande Tlapalan, då antogo de spanske munkarne, att denne "hvite man" varit ingen annan än aposteln Tomas och att det varit han, som infört lärorna om treenigheten, bikten och botgörelsen samt stiftat landets kyrkliga samfund, hvilka egde stor likhet med den gamla världens klosterinrättningar.

Att det å den amerikanska kontinenten funnits kristna nordmannasamhällen, från hvilka trosbudbärare kunde hafva framträngt till aztekerna, var för Cortez och hans råe följeslagar obekant. Och de amerikanska forskare, hvilka antingen förnekat, att nordmännen egt kolonier här i landet, eller också ansett, att nordmännens kolonier i Vinland skulle hafva varit af mindre betydelse, hafva hänfört frågan till "the unsolved problems".

Men hvar till tjenar det att i våra dagar af kärlek till sanningen framdraga sådana bevis som dem, hvilka vår lilla "jubelskrift" innehåller? Påfven i Rom har ju för sina "käre amerikaner" förklarat, att den helgonlike Columbus, ingifven af den helige Ande och stående under jungfru Marias synnerliga hägn, först af alla europeer funnit vägen till katolicismens framtidsland Amerika. Då "den ofelbare"

så sagt, hvem kan då tvifla, äfven om andra lika "ofelbara" påfvar sagt raka motsatsen? Rustar sig icke Amerikas folk, att med en verldsutställning utan like förhärliga "den store amiralens" minne, och vänta icke millioner af våra medborgare med otålighet, att den "helgonlike Columbus" skall af den "helige fadern" kanoniseras? Fyllas icke vårt lands boklådor med Columbi-romaner och med jubelskrifter, i hvilka berättelsen om nordmännens upptäckt af Amerika förlöjligas eller förklaras vara en sanningslös saga? Se vi icke på teatrarnes anslagstaflor, i krogfönstren, å fastighetsmäklares kontor, i handelsbutiker och i privata boningar Columbi bild med inskriften "Amerikas förste upptäckare"; ja, har icke med få ord en så stark Columbusfeber gripit nationen, att allt hvad som kan i någon mån förringa äran af hans "upptäckt i andra hand" betraktas, snart sagdt, såsom ett högmålsbrott?

Dock *den historiska sanningen lefver*, och det långt efter det Columbus-jublet vid världsutställningen i Chicago tystnat och fastighetsmäklarnes med Columbi bild försedda reklamer försvunnit. Långt efter det alla festtalen till Columbi ära sjunkit till botten af glömskans flod, skall den sanningen stå orubbad qvar, att nordmännen upptäckte Amerika och i det upptäckta landet grundade varaktiga kolonier, 500 år innan Columbus sett dagens ljus.

Från **Lutheran Augustana Book Concern**, Augustana-synodens bokhandel, Rock Island, Ill., hafva utkomföljande lärorika och underhållande böcker passande

FÖR UNGDOMEN:

Blommor vid vägen, af S. P. A. L.

— Första häftet.....	.10
— Andra “.....	.10
— Första och andra häftet i ett b., kart.....	.25
— Tredje häftet.....	.15
— Do, kart.....	.20

Den unge läkaren. Ett minnesblad ur Skotlands martyrhistoria, h. .15..... kart.....	.25
— Do, klb.....	.35

Evighetsblommor. En samling kristliga berättelser, poem och uppsatser. Tillegnad de unga. Med illustrationer, h.....	.15
Do, kart.....	.30

Familjen Danbury. Prisbelönt täflingsskrift fritt öfversatt från engelskan af S. M. H., kart.....	.75
— Do, klb.....	.85

Fjettrad , eller den strid som stundar, af “En fantast”. Öfversättning från engelskan, h.....	.40
— Do, kart.....	.50

Georg Neumark. En lifsbild ur den evangeliska hymnologiens skattkammare. Öfversättning från A. Wildenhahn af N. F., h.....	.15
— Do, kart.....	.20

Herrens vägar eller bönenas makt. Några drag ur min moders lefnad. Af pastor <i>Filip Paulus</i> , h.....	.15
— Do, kart.....	.20

Församlingsskolans läsebok , utarbetad af A. O. Bersell under medverkan af S. P. A. Lindahl och W. Ljung med talrika illustrationer, kart.....	.50
---	-----

Julklockorna. En julbok för de unga. Med 15 illustrationer. Flera af planscherna i vackert färgtryck. Elegant utstyrsel, h.....	.15
— Do, kart.....	.30

Katarina von Bora , Luthers hustru. En lifsbild af <i>Armin Stein</i> . Fri öfversättning af S. P. A. L., kart.....	.50
— Do, klb.....	.75

Adressera:

THE LUTHERAN AUGUSTANA BOOK CONCERN,
ROCK ISLAND, ILL.

KÖPEN EDRA BÖCKER HOS OSS.

Lutheran Augustana Book Concern

ROCK ISLAND, ILL.

Upplagsplats för luthersk litteratur.

UPPBYGGELSE-
PSALM- och SÅNG-
SKOL- och LÄRO-
samt vittra- m. fl.

} B Ö C K E R

Vi anskaffa böcker från olika förläggare och kunna fylla beställningar för
söndagsskol- och församlingsbibliotek.

Kristlig litteratur är näst ordets predikan det kraftigaste medel att
upplysa förståndet, förädla karakteren, förändra och helga sinnet, så att
vi må känna och älska det sanna och sköna, samt tro och lyda hvad Gud
uppenbarat för oss i sitt ord till vår eviga salighet. För vinnandet af
detta eftersträfvansvärda mål vill *Lutheran Augustana Book Concern*
verka.

Församlingarna i synnerhet och Guds vänner i allmänhet hafva hjälpt
oss fram i vår verksamhet, och Edert understöd skall bidraga att för
hjelpa oss att kunna utvidga den samma till allt större nytta och välsäm-
nelse. Glömmen oss ej då Ni behöfver köpa böcker.

☞ *All behållning af Förlags Expeditionens bokhandel och tidningar
tillfaller Augustana Synoden.*

Lutheran Augustana Book Concern,

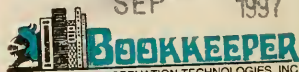
A. G. ANDERSON, MANAGER.

ROCK ISLAND, - - - ILLINOIS.

FILIALHANDEL:

187 E. 7th Street, - - - ST. PAUL, MINN.

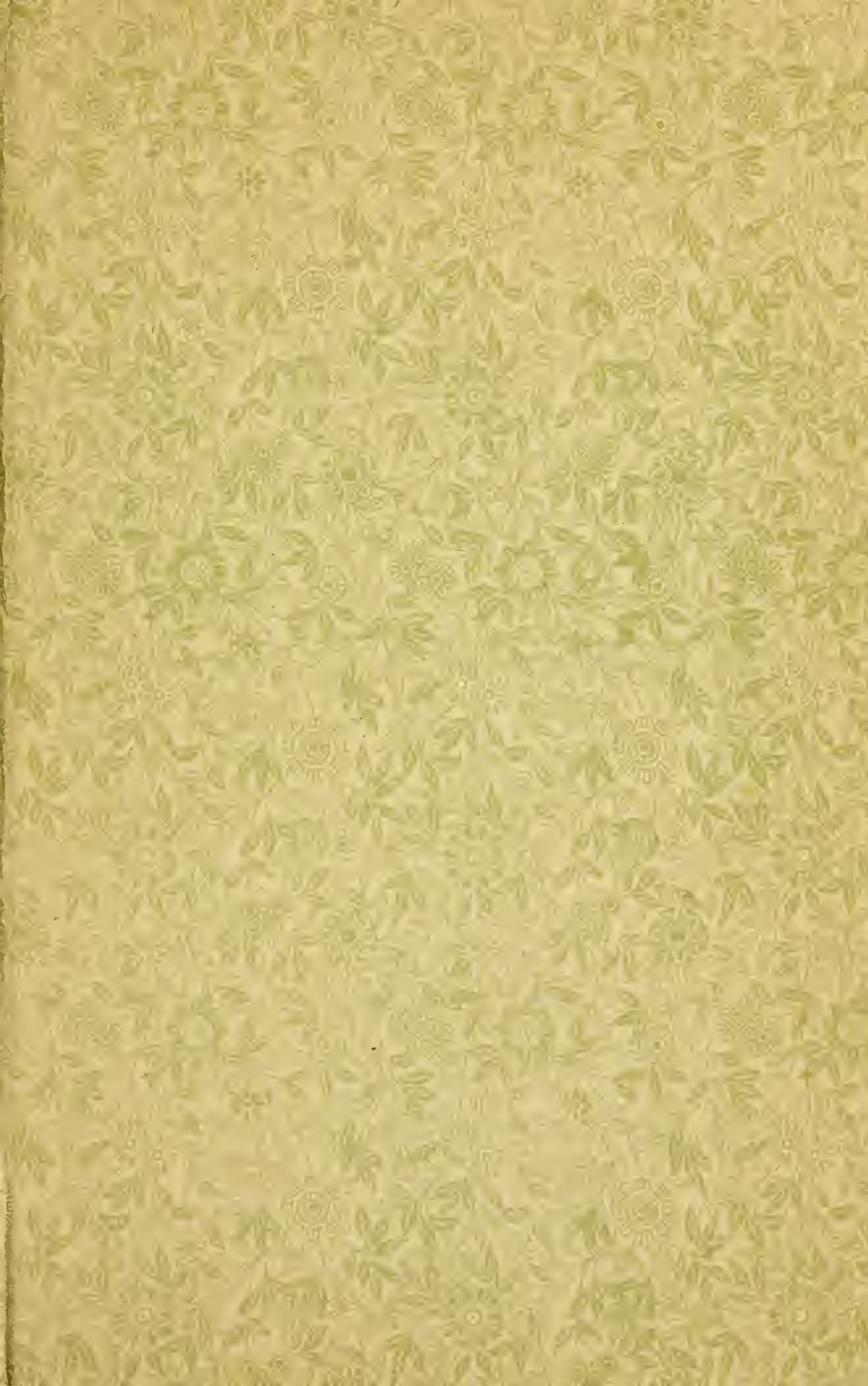
Deacidified using the Bookkeeper process.
Neutralizing Agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: SEP 1997

PRESERVATION TECHNOLOGIES, INC.

111 Thomson Park Drive
Cranberry Twp., PA 16066
(412) 779-2111

NS

LIBRARY OF CONGRESS

0 011 236 494 8

